

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2021. december
XXVIII. évfolyam 4. szám

A biciklis úrvezető fehér zokniban és teniszcipőben pedálozott a macskaköves Árpád úton. Munkába menet nyárelőtől korábban rövidnadrágot viselt, hajnalban csak a zakót dobta a hátára, hogy legyen hová tennie az iratait. Felturbózott Csepeljén tepert ahogy bírt, majd elkapta az 55-ös villamos ajtórácsát, és a Váci útig húzatta magát. Úgy érezte, sínen van. Sportot csinált a tujázásból; két megálló között néha sikerült magára terelnie a Pest felé utazó fiatalasszonyok elmosolyodó tekintetét. Ilyenkor jól indult a nap, érezte, hogy uralja a terepet, faltól falig övé az egész Árpád út.

Mielőtt a villamos a Váci úthoz ért elengedte a rácsot, elvegyült a gyenge forgalomban, majd kihúzódott jobbra. Szabályos karjeléssel irányt változtatott, és Megyer felé haladt tovább. A reggeli teendők jártak a fejében. Tegnap már meghozták a klórt, nyitás előtt mindenképp ezzel kellene kezdeni. Tíz órára érkeznek a kisiskolások, velük nem lehet gond, hiszen az úszódeszkákat előkészítette. Azután jöhet egy lángos és talán egy szimpla is. Persze egész délelőtt lankadatlanul figyelnie kell, hogy végül délután, amikor megjön a váltás, végre maga is beugorhasson a medencébe. Fiatal volt és vagány, ezért is lett úszómester a Tungin. □ *Rojkó Annamária*

Ujpesti Torna Egylet Sporttelep RT.

Válogatás az Ujpesti Közlöny cikkeiből

„Az Ujpesti T.E. Sporttelep részvénytársaság folyó évi december hó 18-án, délelőtt 11 órakor tartja alakuló közgyűlést az ujpesti Városháza dísztermében, melyre a t. részvényjegyzőket ezúton is tisztelettel meghívjuk. Tárgysorozat: 1. Megalakulás. 2. Az igazgatóság és felügyelőbizottság megválasztása. 3. Esetleges indítványok. Ehrenwald sk. Szűcs sk. Dinich sk.” (1921. december 15.)

„Az Ujpesti Torna Egyesület pálya részvénytársaság megalakulása ünnepélyes kezek között f. hó 18-án d.e. a városháza dísztermében kezdődött. Szűcs János megnyitja a közgyűlést, lelkes beszédben köszönti a megjelenteket. [...] Az ülés elején Szűcs János indítványára közfelkiáltással megválasztják az R.T. elnökéül Mauthner Zoltán börgyárost. Az R.T. egyelőre 7 millió koronával alakul meg azzal, hogy a hátralékos 3 millió koronát későbbi aláírásokkal fogják megszerezni.” (1921. december 22.)

„Verseny tárgyalási hirdetmény. Az Ujpesti Torna Egylet Sporttelep R.T. Ujpest, Megyeri úti pályáján létesítendő tribün föld, kőműves, elhelyező, beton, vasbeton, ács, tetőfedő (kátránypapír, ill.műpala), bádogos, asztalos, lakatos és üveges munkáira nyilvános árlejtést hirdet. 1. A pályázat nyilvános s azon minden iparendeléssel rendelkező magyar honosságú állampolgár részt vehet. [...] 3. A munkákra vonatkozó egyes költségvetésű űrlapok Hajós Alfréd tervező-építész irodájában (IV. Gerlóczy utca 7. – mai V. kerület, a szerk.) d.e. 9 és 1 óra között beszerezhetők... [...] 4. A lepecsételt ajánlatok f. évi január hó 28-án, szombat déli 12 óráig az UTE Sporttelep RT. címére (Ujpest, Mauthner Börgyár Váczi ut 26.) benyújtandók. [...] 7. A munkálatokhoz szükséges anyagokat, szerszámokat, vizet a vállalkozó minden megtérítés nélkül köteles beszerezni s a munkákhoz a művezető építész utasításai alapján megfelelő munkaerővel hozzáfogni s oly mértékben végezni, hogy

a szerződésben megállapított befejezési határidők (betonmunkákra márc. 15, vasbetonmunkákra ápr. 15, ácsmunkákra ápr. 30, tetőfedő és bádogos munkákra május 15, asztalos, lakatos, stb. május 30.) betarthatók legyenek. A határidők be nem tartása esetén jogában áll az építetőnek a vállalkozó keresetéből a megállapítandó napi kötbért levonásba hozni... [...] A vállalkozók kötelezik magukat arra, hogy a munka tartama alatt előálló külföldi valuta, munkabér, anyag és fuvardíj emelkedéséből semmi néven nevezendő többkövetelést nem igényelhetnek.” (1922. január 19.)

„Az UTE Sp(orttelep). E(pítő). Rt. a pályázati határidőt január 28-ról febr. hó 6-ára halasztja el s utána következő 8 napon belül végérvényesen dönt a beérkezett pályázatok felett.” (1922. január 26.)

„Január hó 29-én volt az Ujpesti Torna Egyesület új pályájának a bemutatója. Részt vett a bemutatón számos pesti egyesület és sportújságok kiküldöttje, a város képviselői és természetesen nagyszámú UTE tag. Hajós Alfréd tartott igen nívós és részletes előadást, melyből megtudtuk, hogy az atlétikai pálya júniusban, a fottbálpálya pedig az őszi fordulóra lesz teljesen készen. A pálya befogadó képessége 50000 ember lesz, tehát az ország legnagyobb pályája. – Elképzelhetetlen, hogy nagyobb nemzetközi fottbal és atletikai attrakciókat más pályán bonyolítsanak le, mint Ujpesten.” (1922. február 2.)

„Az Ujpesti Torna Egyesület Sporttelep Részvénytársaság elhatározta a részvénytőke második részletének 30%-nak a behívását, amely részvényenként 60 K-t tesz ki. A befizetés idejéül a folyó évi február hó 20 és március 2-a közötti időt szabta meg. Felhívjuk a részvényjegyzőket, hogy a számukra esedékes összeget legkésőbb március 2-áig a Magyar Leszámloló- és Pénzváltó Bank ujpesti fiókjában (Ujpest, Városház) az UTE Sporttelep Részvénytársaság számlájára fizessék be.” (1922. február 16.)

(Összeállította: Szöllősy Marianne)

Az Újpesti Helytörténeti
Alapítvány lapja

Alapító szerkesztő:
KADLECZOVITS GÉZA

A szerkesztőbizottság elnöke:
HIRMANN LÁSZLÓ

A szerkesztőbizottság
tisztelt elnöke:
DR. SIPOS LAJOS

A szerkesztőbizottság tagjai:
DR. HOLLÓSI ANTAL
DR. KÖRÖS ANDRÁS
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Szerkesztő:
ROJKÓ ANNAMÁRIA

Munkatársak:

IVÁNYI JÁNOS
KRIZSÁN SÁNDOR
LŐRINCZ RÓBERT
SZÖLLŐSY MARIANNE

Számunk szerzői:

BARTA FLÓRA *fordító*
FORGÁCS ANDRÁS *okl. gépészmérnök*
HIRMANN LÁSZLÓ *tanár,*
gimnázium-igazgató
DR. KÖRÖS ANDRÁS *ny. kúriai bíró*
KRIZSÁN SÁNDOR *gyűjteménykezelő*
LASZIP GÁBOR *történész*
LŐRINCZ RÓBERT *könyvtáros,*
könyvtárigazgató
ROJKÓ ANNAMÁRIA *újságíró,*
szerkesztő
SCHLAFFER BÉLA *kulturális újságíró*
DR. SZERÉNYI MÁRIA *ny. tanár*
SZÖLLŐSY MARIANNE *helytörténeti-*
gyűjtemény-vezető
DR. TÓSZEGI ZSUZSANNA
c. egyetemi docens (ELTE)
VITÓ ZOLTÁN *költő*

Kiadja: Újpest Önkormányzata

Műszaki szerkesztő:

GELLÉRT KATALIN

Nyomdai kivitelezés:

SPÁCIUM BT.

Felelős vezető: KOÓS GÁBOR

Újpesti

Helytörténeti
Értesítő

2021. december
XXVIII. évfolyam 4. szám

Szabálytalan kerékpáros az Árpád úton (Forrás: Fortepán)

1	ROJKÓ ANNAMÁRIA <i>Carpe Diem!</i>
2	Újpesti Torna Egylet Sporttelep RT. Összeállította SZÖLLŐSY MARIANNE
	Tanulmány
4	TÓSZEGI ZSUZSANNA <i>Újpest jelentős építészei:</i> <i>Baumgarten Sándor és Herczegh Zsigmond, 1. rész</i>
7	LASZIP GÁBOR <i>Szűcs János – az UTE-stadion</i> <i>megálmodója, 3. rész</i>
10	SZÖLLŐSY MARIANNE <i>25 éves az Újpesti Városvédő</i> <i>Egyesület, 4. rész</i>
	Közlemények
13	LŐRINCZ RÓBERT <i>Illek Vince újpesti plébános</i> <i>balatonlelleli birtokai</i>
15	DR. SZERÉNYI MÁRIA <i>Hiánypótló életrajzi adatok</i> <i>Károlyi Sándorról</i>
17	DR. KÖRÖS ANDRÁS <i>Szemelvények dr. Fraknóy Gyula</i> <i>ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 11. rész</i>
20	FORGÁCS ANDRÁS <i>Atomvillanás az Egyesült</i> <i>Izzóban, 2. rész</i>
22	KRIZSÁN SÁNDOR <i>Átszállás nélkül a Széll Kálmán térre</i>
25	BARTA FLÓRA <i>„Bölcs flegmával ült a Hírnév csónakán”</i>
25	VITÓ ZOLTÁN <i>Berzeviczy Gergelyről (B. E.-nek)</i>
	Híres újpestiek
26	HIRMANN LÁSZLÓ <i>Szunyoghy János</i>
	Interjú
29	SCHLAFFER BÉLA <i>Újpestiség</i>
32	Helytörténeti hírek

Újpest jelentős építészei: Baumgarten Sándor és Herczegh Zsigmond, 1. rész

Rendkívüli teljesítményekben bővelkedő élet ért véget 1928-ban, amikor egy ereje teljében lévő, neves építész nem élt túl egy műtéli beavatkozást. A 64 éves korában elhunyt Baumgarten Sándor alkotásait gyakorlatilag az egész ország ismerte, hiszen a századforduló környékén az általa készített típustervek alapján épült számtalan népiskola Nagy-Magyarország kistelepülésein. A lakosság azonban nemcsak az elemi oktatás intézményei révén találkozhatott Baumgarten épületeivel. Egymaga tervezett mintegy félszáz középületet és lakóházat; ám építésztársával, Herczegh Zsigmonddal közösen további számos egyedi építmény mellett még több mint háromszáz iskolát is.

Baumgarten és Herczegh tervei alapján a gyorsan fejlődő Újpesten a XIX–XX. század fordulóján öt iskolaépületet emeltek. Kétrészes cikkünkben először a korszak legtermékenyebb építészeinek munkásságát, míg a következő számban az Újpesten ma is álló iskolaépületeiket mutatjuk be.

Baumgarten Sándor építész (Forrás: *Építő Ipar*, 1928)

Annak ellenére, hogy az építészet-történetben szinte egyedülálló teljesítmény fűződik a másfél évtizeden át együtt dolgozó két építész nevéhez, az életükről alig találni adatokat. Baumgartent illetően az egyetlen kivételt dr. Fábíán Gáspár, a kiváló építész és szakíró nekrológja jelenti. (Fábíán a maga korának sikeres építésze volt, akinek a nevéhez szerte az országban több mint száz templom kötődik, és ő tervezte például a Villányi úti Szent Margit Leánygimnáziumot.)

Az Építő Ipar – Építő Művészet című szaklap felelős szerkesztőjeként e szavakkal méltatta váratlanul elhunyt építész kollégáját: „a törhetetlen erőnek, alkotóvágnak és képességnek kimagasló típusa volt a magyar ugaron, aki egymagában annyit alkotott, mint 10-en mások együttvéve”. Fábíán a régi vágású, „csodálatos művezető-építész” becsülte leginkább Baumgarten személyében, aki egy személyben volt tervező és kivitelező. „Baumgarten Sándor nem abban volt nagy, amit úgy hívnak, hogy »építőművészi teremtmény«, nem volt ő úttörő nagy mester, mint Feszl Frigyes, vagy Lechner Ödön, azonban nagy volt abban, hogy amit a nagy mester megálmodott, azt ő, mint művezető építész valósággá varázsolta, megépítette, örökbecsű emlékké tette.”

Búcsúztatója mellett Fábíán Gáspár azzal is hatalmas szolgálatot tett a magyar építészettörténetnek, hogy közzétette Baumgarten saját kezűleg összeállított listáját az általa, illetve a Herczegh Zsigmonddal közösen tervezett épületekről. Ebben a felsorolásban nincsenek benne a Baumgarten által a kultuszminisztérium megbízásából készített, 1898-ban kiadott kisdudóvodi és népiskolai építkezési mintatervek alapján készült óvodák és iskolák, amelyek száma az Országos Műemlékvédelmi Hivatal közlése szerint meghaladja az ezret.

Baumgarten Sándor a Tolna megyei Dunaföldváron 1864. január 24-én, szegény

iparos családban született és már középiskolás korában kitűnt szorgalmával, tehetségével. Budapesten a belvárosi főreáliskolában tanult, és a fennmaradt iskolai értesítők tanúsága szerint a legtöbb tárgyat jeles eredménnyel abszolválta. 1883-ban érettségizett, majd 1888-ban kapta meg építész diplomáját a Műegyetemen. 1888 és 1894 között Lechner Ödön, Steindl Imre, Hauszmann Alajos és Weber Antal munkatársaként dolgozott, majd 1891-ben saját tervezőirodát nyitott.

A belvárosi főreáliskola 1905-ben, fél-százados fennállásának évfordulóján emlékkönyvet adott ki. Az iskola arra kérte volt tanítványait, mutassák be műveiket, mondják el mivé lettek, „hadd hirdessük fennen a világnak, hogy azok a művészek, kiváló szakemberek és nevezetes egyéniségek, kiknek alkotásait csodálják, neveit tisztelettel emlegetik, [...] a mi anyaiskolánk édes gyermekei”. A jubileumi kötetben Baumgarten három művével, a Tudományegyetem, az Erzsébet nőiskola és a Niedermann-szanatórium épületével szerepel – ezeket alább röviden bemutatjuk olvasóinknak.

Családi élete alakulásáról egy újsághír tudósít a Fővárosi Lapok 1891. június 1-jei számából: Baumgarten Sándor fővárosi műépítész, tartalékos tüzérhadnagy eljegyezte Steiner Leona kisasszonyt, Steiner Lajos budapesti nagykereskedő leányát. A néhány héttel később megkötött házassági szerződésük fennmaradt Budapest Főváros Levéltárában.

Herczegh Zsigmondról még építésztársához képest is keveset tudunk. Csanádon született 1849. január 15-én. 1886-ban Budapesten szerzett építőmesteri oklevelet, hosszú időn át a Vallás- és Közoktatásügyi Minisztériumban, az építkezésekért felelős szakemberként dolgozott. Feleségétől, Kovács Malvintól négy gyermeke született. A legidősebb fiú, ifj. Herczegh Zsigmond apja nyomdokaiba lépve szintén építész lett. Idősebb Herczegh Zsigmond haláláról mindössze egy szűkszavú újsághír tudósított, amely szerint a budapesti református egyház buzgó presbitere 1914. július 27-én hosszas szenvedés után, életének 66-ik évében elhunyt.

A Nemzeti Örökségvédelmi Intézet a következő adatokat közli Baumgartenről és Herczeghről: 1891 és 1907 között főként

közoktatási intézmények számára terveztek épületeket. Kettejük tevékenysége „meghatározó módon járult hozzá az I. világháború előtti Magyarország alsó- és középfokú iskolai hálózatának – nemzetközi összehasonlításban is példátlan mértékű – kifejlesztéséhez”. Baumgartenék bizonyítottan 305 oktatási intézményt terveztek, amelyek megoszlása a következő: 118 elemi iskola, 84 egyéb (polgári fiú- és leányiskola, kereskedelmi és felsőkereskedelmi iskola, bábaképző, vakok, illetve siketnémák intézete stb.), 45 gimnázium és más középiskola, 37 óvoda, 21 tanítóképző.

Tervezői és kivitelezői tevékenységük mellett a kultuszminisztériumban mindketten hosszú időn át jelentős hivatali pozíciókat is betöltöttek – erről több helyen lehet adatot találni. E cikk írója Magyarország tiszti cím- és névtárából gyűjtötte össze a tényeket: Herczegh 1890-től 1908-ig a műszaki ügyekkel foglalkozó X. Ügyosztályon dolgozott. Baumgarten 1893-tól 1895-ig, majd 1900-tól 1905-ig Herczegh mellett építészként látta el feladatait, 1906 és 1910 között pedig a IX. Ügyosztályon közalapítványi igazgatóként működött.

A ma embere illő tisztelettel konstatálja Baumgartenék emberfelettiének tűnő hatalmas teljesítményét, de annak idején az iskolaépítéseket megrendelő kultuszminisztériumban betöltött pozíciójuk miatt

Herczegh Zsigmond építész (Forrás: FSZEK Budapest Gyűjtemény)

az építési megbízásaik komoly ellenérzéseket váltottak ki. A korabeli sajtóban többször felmerült a visszaélés gyanúja, annál is inkább, mert a legtöbb esetben a minisztérium az iskolaépítésekre nem írt ki pályázatot. A botrány hullámai az országgyűlésig csaptak. „A vallás- és közoktatásügyi tárca tárgyalásánál szóba kerültek a képviselőházban azok a visszaélések, melyek az állami építkezések körül nálunk folyton fel-felmerülnek.” – írta az Építészeti Szemle 1902-ben.

Az egykori Tudományegyetem központi épülete, az ELTE Állam- és Jogtudományi Karának mai otthona Budapest belvárosában, az Egyetem téren áll. A megrendelők kifejezett óhaja alapján az épület stílusának az ott álló Egyetemi templom architektúrájával egybehangzónak kellett lennie, mert az egyetem alapítójának, Mária Teréziának a korát kívánták ily módon megörökíttetni. Gyakorlatilag nem egy önálló épületet, csak egy épületszárnyat kellett az adott helyen megtervezni, és ez különösen próbára tette az építészek tudását. A kupolás, árka-dos palotát 1900 májusában avatták fel, nem sokkal később Ferenc József személyesen is megtekintette az épületet. A királyi látogatáson az a megtiszteltetés érte a két építést, hogy Ferenc József személyesen is szólt hozzájuk.

A Vakok Országos Intézete

Az építészpáros által tervezett, és 1902-ben átadott épület stílusjegyei hasonlítanak a közvetlen szomszédságában álló nőiskolához. „Külső kiképzésében az épület magyaros iránynak hódol. Igen érdekes az István-uti főhomlokzat középrizalitja, hol a nagy dísztermet a szépen kiképezett hármás ablakcsoport mutatja. [...] Színtéglá ablakkeresztelés és falívek,

Vakok Országos Intézete (Forrás: Építő Ipar, 1902.)

továbbá a hajlott vonalú attika adják meg az épület jellegét.” – olvashatjuk az Építő Ipar 1902. 33. számában.

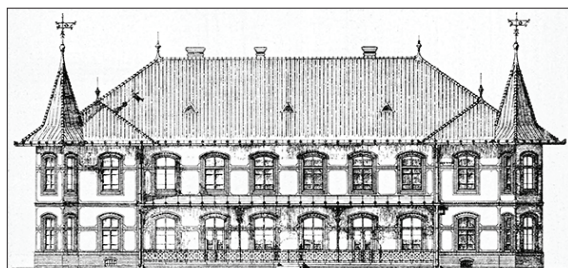
Erzsébet Nőiskola (ma: Teleki Blanka Gimnázium)

A mai Ajtósi Dürer soron, a vakok intézete mellett 1902-ben épült a főváros legkorszerűbb, legszebb középiskolája, amely az 1898-ban merénylet áldozatául esett Erzsébet királynéről kapta a nevét. A szecessziós stílusú, imponáló méretű, négyszintes épület utcafrontján a jellegzetes téglaszalagos tagolás a domináns elem. A homlokzatok hullámvonalas attikával záródnak, középtűt kupolás tető emelkedik. A csipkézett ablakkeretek nagy része sajnos már tönkrement.

A Niedermann Szanatórium

1903-ban még Rákospalotához tartozott a később az önállóvá vált Pestűjhely azon területe, amelyen a Baumgarten által tervezett, pavilonos rendszerű elmebeteg-intézet felépült. Első igazgatójának tiszteletére Niedermann Szanatóriumnak nevezték el.

Az épületegyüttes több okból is különleges. Az Építő Ipar 1903-ban négy egymás utáni számában adott teret Baumgarten leírásának és tervrajzainak, amelyekben ez olvasható: „A szellemi tulajdonjogot föntartja magának a szerző / a tervező”. Az igazi meglepetés azonban akkor ér bennünket, ha összevetjük az eredeti terveket a megvalósult épületekkel, amelyek egészen más vonalvezetésűek, mint a Baumgarten – meglehetősen katonás stílusú – tervrajzain láthatók. A derékszögek helyén lekerekített sarkokat alakítottak ki, a nyílászárókat téglaberakás helyett indák keretezik... A remekbe szabott szecessziós épületeket 2005-ben műemléki védelem alá helyezték. (Folytatjuk...)

Niedermann Szanatórium (Forrás: Építő Ipar, 1903.)

Szűcs János – az UTE-stadion megálmodója, 3. rész

1919-ben az UTE elnökeként Szűcs János a futballcsapat élére angol edzőt próbált szerződtetni, de ez a terve nem járt sikerrel. Ám Szűcsnek köszönhetően került először állandó tréner a csapat mellé egy korábbi játékos, Fandl Géza személyében. Szűcs János másik nagy terve az úszószakosztály újjászervezése volt. A munkálatokhoz hamarosan hozzálátott és márciusban az uszoda építésére Újpest város tanácsától 500 000 korona támogatást szerzett. Az összegből július elejére – a háborút követő nélkülözés közben, szinte a semmiből – elkészült az UTE 100 méteres öböl-uszodája, 32 kabinos egyleti öltözővel. Az uszodát nemcsak az újjáalakított úszószakosztály és az újpesti lakosok, hanem a fővárosi klubok is előszeretettel használták. Szűcs még 1919-ben újjáalakította a klub atlétikai szakosztályát is, ami a népszigeti sporttelepen működött. Mindezek mellett még arra is jutott ideje, hogy a Magyar Úszó Szövetség alelnökévé tevékenykedjen. A MUSz és Szűcs János részéről írt beadvány alapján a Testnevelési Ügyek direktóriuma rendeletet hozott, amivel elérte, hogy az ország összes uszodájában csak az úszószövetség által minősített úszómester dolgozhasson. A minősítés célja az volt, hogy minden úszómester képes legyen úszóoktatóként is dolgozni. Szűcs el akarta érni, hogy Magyarország valamennyi iskolájában kötelező legyen az úszástanítás, amihez megfelelő számban úszóoktatókat is kellett képezni.

Szűcs elvállalta a Tanácsköztársaság alatt az év áprilisában megalakult Újpesti Testnevelési Tanács elnöki tisztségét is. Ezen posztján Újpesten, az Árpád út és a Váci út sarkán egy Sportszanatórium felépítését tervezte, amiben gőz-, gyógy-, fényfürdő, vendéglő, sportmozi, uszoda, kézápoló helyiség, orvosi szobák, díszterem és szállodai szobák

kaptak volna helyet. Ebből a tervből nem lett semmi és a klubelnök hamarosan Újpestről is távozott, igaz, csak ideiglenesen: 1919 júniusában a balatonmelléki fürdők biztosává nevezték ki, keszthelyi székhellyel. Szűcs János újabb pozíciójához a Sporthirlap rövid kommentárt fűzött: „A rendkívül agilis és szerencsés kezű sportsmant szerencsére csak a nyári fürdőidényre vesztí el egyesülete, és az úszószövetség”.

A zavaros időkben, 1919 októberében a Budapesten állomásozó Aphis és a Ladybird angol hadihajók legénységével játszott futballmeccset az UTE. A mérkőzést követően a lilá-fehérek egy kisebb ünnepséget rendeztek az angoloknak. A Sporthirlap 1919. október 13-i száma arról tudósít, hogy Szűcs János UTE-elnök angol nyelven mondott beszédet az eseményen, amiben „a sport mindent lebíró nagy jelentőségét jellemezte s azon reményének adott kifejezést, hogy a sport lesz az a csodaszer, mely a nemzetek között ez időszereint még fennálló ellenséges érzületet teljesen ki fogja küszöbölni, s valamennyi nemzet sportolóját, mint sportsmankat egy táborba fogja gyűjteni”. A több nyelven is kitűnően beszélő sportvezető szónoklata nagy tetszést aratott.

Az 1920-as évet az UTE egy nagyszabású klubvacsorával indította, amire az egyesület minden tagja hivatalos volt. A Közművelődési Kör helyiségében tartott lakomán Szűcs János klubelnök vezette a köszöntők sorát. Emelkedett hangú beszéde kiterjedt az Újpesti TE legutóbbi évére, volt néhány jó szava a klub valamennyi tagjához és mély megilletődéssel hallgatta a közönség szónoklatának azt a részét, amelyet a hazafias érzés melegsége és fájdalma járt át. Szűcs János megemlékezett a klub két elhunyt ifjú tagjáról, Emmerling József úszóról és Neumann Alfréd labdarúgóról, akiknek arcképét az egyesület megfesttette és ebből az alkalomból leplezett

le. A néhány hét múlva tartott tisztújító közgyűlés megerősítette Szűcs Jánost a klub elnöki posztján.

Június 29-én újra összegyűltek az UTE-tagok. Ezúttal a városháza dísztermében tartották meg a klub jubileumi díszközgyűlését, amin az egyesület 35 évét ünnepelték meg, Szűcs János elnökletével. A gyűlésen megjelent a város vezetősége és a magyar sportélet sok kitűnősége, mivel ekkor az UTE már országos viszonylatban is tényező volt. Szűcs még 1919. december végén lemondott a Magyar Úszó Szövetség alelnöki posztjáról, indokaként az Újpesti Torna Egyesület vezetése és az üzleti elfoglaltságai miatti időhiányt jelölte meg. Azonban a szövetség tagjainak kérésére a következő év elejétől újra elvállalta a pozíciót. Sőt, régi kedves témájához a vízbőlmentéshez is visszatért, előadásokat, bemutatókat tartott a témában a MUSz szervezésében.

Szűcs 1920. október közepétől üzleti okokból két hónapig Berlinben tartózkodott, és ezen idő alatt a Sporthirlapnak tudósított a Németország – Magyarország válogatott futballmérkőzésről, a MUSz számára pedig úszóversenyeket kötött le a németekkel. Ugyanekkor szervezte meg az UTE történetének első nemzetközi futballtúráját. Az újpesti labdarúgók 1920. decemberében utaztak Bécsen vagy Prágán – vagyis a Monarchia fontosabb futballvárosain – kívül először külföldre. A turné rendkívül sikeresnek bizonyult, az UTE december 25. és január 3. között öt mérkőzést játszott és mind az öt találkozóját megnyerte. Magdeburgban a SV Viktoria 96 ellen 7:2, Drezdában a Brandenburg ellen 3:1, Plauenben a Plauner SuBC ellen 1:0, Lipcsében a Fortuna ellen 2:1 és Coburgban a VfB megfektette ellen 1:0 arányban győztek a lilák. Közben a csapat az első osztályú futballbajnokságban is az első helyen állt.

1921. január 23-án tartották a klub rendes éves közgyűlését, amelyen a várakozásoknak megfelelően Szűcs Jánost újra elnökké választották. MUSz alelnöknek azonban ebben az évben már nem jelöltette magát, de továbbra is előadásokat tartott a vízbőlmentésről és az úszásoktatás fontosságáról. Májusban egy győri előadásának hatására a győri sportegyesületek felterjesztést intéztek a kultuszminiszterhez a kötelező úszóoktatás elren-

delése tárgyában. Győrórt nagy sikerű úszómesterképző tanfolyamot is tartott 30 hallgatónak. Az eseményt mintának használta, és októberre végre elérte célját: a MUSz országszerte úszótanfolyamokat szervezett. A Sporthirlapnak a sikerről így nyilatkozott: „Régi vágyam teljesül az úszóoktató képező tanfolyam megteremtésével és természetesen a legnagyobb lelkesedéssel bocsátom a MUSz rendelkezésére tapasztalataimat, amelyeket külföldi utaim alatt ebben az irányban gyűjtöttem. Ez a tanfolyam »etappé«-ja a kötelező iskolai úzás oktatásnak, amely sokkalta könnyebben megvalósulhat, mihelyt elegendő oktatónk van, akik az úszást ugyanazon módszer szerint tanítani tudják. A vízből mentés oktatásának szorgalmazására az készítetett, hogy a dunamenti fürdők szaporodása folytán Pest környékén ez évben több mint 600-an fulladtak vízbe. Ha a rendőrség és a katonaság a vízből mentés kötelező oktatásában részesülne, mint az külföldön van, úgy ez a szám, évek múlva feltétlenül a felére apadna. Tervem a tanfolyamnak a hatóságok által rövidesen való elismertetése, a melynek első és fő következménye, volna az, hogy nem lehet addig valaki úszómester, amíg a megszervezett tanfolyamon képesítést nem nyert, de nem lehet addig valaki tornatanár sem.”

A futballbajnokságban az UTE labdarúgó csapata végül nem tudta megszerezni a bajnoki címet, de története során először ezüstérmes lett, a kontinens egyik legjobbjaként számon tartott MTK mögött. A bajnokik végeztével újra külföldi útra ment a csapat, mégpedig új területre, Lengyelországba. A túra hét mérkőzése közül ötöt megnyert, egy döntetlent játszott és egyszer kikapott. Alig néhány heti pihenő után az újpestiek ismét Németországba utaztak, ahol egy vereség és két győzelem után a csapat megnyerte a hamburgi kultúrhét nagydíját, majd a sziléziai Boroszlóban, a Schlesien Breslau 30 éves jubileumán 8:2-re verte az ünneplő házigazdákat.

Az 1921-es évben Szűcs elnöknek köszönhetően újra megalakult az UTE vívó szakosztálya. Az úszók viszont ebben az évben elvesztették a Duna-uszodát, mert a faipari vállalkozó magas árat kért érte, amit a klub nem tudott előteremteni. A klubvezető sem az Országos Testnevelési Tanácstól, sem Újpest

városától, sem a Magyar Úszó Szövetségtől nem tudott támogatást szerezni. Az úszó és vízipóló gárdát azonban együtt tartotta, és nyáron a Császárfürdőben, télen a Rudasban edzettek. Sőt, augusztusra rendelkezésre állt a pénzügyi forrás és újra felépült az újpesti uszoda, ahol versenyt is rendeztek. A klubok közötti viadal pontversenyére Szűcs János vándordíját írták ki, amit a III. kerület nyert el.

1921 nyarának végén Szűcs újabb, minden eddiginél nagyobb álmodot szőtt. Az UTE-elnök végleges megoldást keresett a futballpálya problémájára. Az ügynek megnyerte Dinich Vidort, egykori Újpesti FC-s futballistatársát, nemzetgyűlési képviselőt, valamint az úszóként kétszeres olimpiai bajnok, labdarúgóként válogatottságig jutó építész, Hajós Alfrédot. A terv a háború utáni Magyarországon példátlan volt: a szervezők stadiont akartak építeni Újpesten. Szeptember végén kezdték meg előadásorozatukat a sportpálya felépítésének fontosságáról az újpesti Uránia színházban. Szűcs János beszédét követően Hajós Alfréd építész vetített képeket a világ stadionjairól és saját terveiről. A nagy lelkesedést kiváltó bemutatót követően hamarosan megindult a szükséges pénz összegyűjtése. Újpest városa a tulajdonában lévő, a közbádoghíd mellett a Megyeri út és a Baross utca között fekvő buckás terület, a Fries-féle telek 30 évre szóló díjmentes átengedésével járult a megvalósításhoz. Dinich Vidor az Országos Testnevelési Tanács révén 1 000 000 korona állami támogatását szerzett az ügynek. Azonban a 40-50 ezer férőhelyesre tervezett stadion felépítéséhez az összeg húszszorosára lett volna szükség, de az első ütem befejezéséhez is hiányzott még 9 millió korona. A stadionépítő bizottság úgy határozott, hogy a hiányzó tőkét részvények kibocsátásával szerzi meg. Október végén megindult a stadionrészvények jegyzése. Az értékpapírokat Újpest-szerte lehetett jegyezni: az UTE minden vezetőségi tagjánál, az Árpád úti Corso kávéházban és Radó Lajos bőruzetében. Az újpesti polgárok hamarosan sorba álltak a 200 koronás részvényekért, amire sokan utolsó fillérjeiket költötték el. November elején a sok apró jegyzés után két újpesti gyáros is nagy összeget szánt az építkezésre: Wolfner Tivadar bőrgyáros 1 millió, Mauthner Zoltán

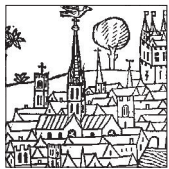
bőrgyáros fél millió korona értékben jegyzett részvényeket. Sőt, Mauthner a stadionépítés élére állt, példája, buzdítása nyomán pedig hamarosan megmozdultak Újpest vállalatai: a Phöbus Villamos Vállalatok 250 000, Ehrenwald László fakereskedő, korábbi UTE-elnök 200 000, a Leiner Enyvgyár szintén 200 000 koronával csatlakozott a jegyzők sorához. De Szűcs János apósa, Schreiber Henrik is vásárolt 1000 darab értékpapírt.

December elejére 7 millió koronát sikerült összegyűjteni, így 1921. december 18-án az újpesti Városháza dísztermében megalakult az Újpest Torna Egyesület Sporttelep Részvénytársaság. Az eseményt a remek szónok, Szűcs János nyitotta meg, majd indítványozta, hogy Mauthner Zoltán legyen a Részvénytársaság elnöke – akit közfelkiáltással meg is választották. Szemere Ernő a részvényesek nevében megköszönte az alapítók buzgó és önzetlen ténykedését, javaslatára a közgyűlés jegyzőkönyvi köszönetet szavazott meg Szűcs Jánosnak, Dinich Vidornak, Ehrenwald Lászlónak, Jávorszky Kázmérnak, Hajós Alfrédnak és Újpest városnak. Mauthner Zoltán elnök után megválasztották a többi tisztviselőt. Alelnök Dinich Vidor és Ehrenwald László, ügyvezető alelnök Szűcs János lett. Végül megválasztásra került a részvénytársaság 25 tagú igazgatósága: Aschner Dávid, Dr. Bekény Zoltán, Dinich Vidor, Dvorszky János, Ehrenwald László, Földes Tivadar, Gerenday György, Gerő Béla, Grünbaum Ede, Hercfeld Dezső, Hesz Pál, Hoffer Mihály, Jávorszky Kázmér, dr. Kálmán Ödön, Mauthner Zoltán, Sándor Aladár, Salgó Jenő, Sikos Géza, Szemere Ernő, dr. Szűcs András, Szűcs János, Vágó Miksa, dr. Vízota Gyula, Wolfner György és Buxbaum Nándor.

(Folytatjuk...)

25 éves az Újpesti Városvédő Egyesület, 4. rész

2011-ben a „megszokott” módon folytattuk helyi értékeink felfedezését, ismereteink bővítését. Májusban a 100 éves Chinoin Gyógyszergyárban jártunk, és a barátságtalan időjárás ellenére is felkerestük a börzsönyi Újpest-forrás környékét. Klubnapon aktuális kérdésekről beszélgettünk Wintermantel Zsolt polgármesterrel. Újpest első telepese, Mildenerger Márton születésének 225. évfordulóján, Vízváry Vilmos tagtársunk szervezésében – aki a Könyves Kálmán Gimnázium Nadas József Pro Homine Alapítványának kurátora –, a két civilszervezet közösen állított emlékművet a Megyeri Temetőben. Ismeretterjesztő kiadványaink sorában elkészült Kadlecovits Géza szerkesztésében az Újpesti utcanévlexikon új, bővített kiadása. Az elhunyt helytörténész, Iványiné Konrád Gizella építőmérnök emlékére jelent meg a Hóba írt cinkenyom című kis kötet.

Fővárosi barangolásaink során az Öntödei Múzeumban, a Budai Vigadó épületében és a Bélyegmúzeumban jártunk. Honi értékeink megismerése dr. Sallai János Magyarország történelmi határaitól vetített képes előadásával folytatódott. Ozorán emlékeztünk az 1848-as eseményekre, jártunk a Szoborparkban és Érden, majd Wagner Attila szervezésében Ónod, Muhipusztá és Polgár látnivalói következtek. A pestmegyei

Megemlékezés Mildenerger Márton sírjánál

Tök község helyi ételleivel és italaival ismerkedtünk, fejet hajtottunk a Himnusz szobornál Budakeszin. Szeptemberben gróf Károlyi László és felesége vendégei voltunk Füzérradványban, ahol megmásztuk a Füzéri várhoz vezető kaptatót is. Októberben Oláh Albert vezetésével tekintettük meg Kisújszállás, Kenderes nevezetességeit.

Augusztusban ismét egy határon túli területre, Burgenlandba látogattunk. A nagysikerű túrán számos szép magyar vonatkozású emléket jártunk végig, felkeresve kastélyokat és kevésbé ismert kislelvek templomait, kúriáit is.

Egyesületünk tevékenységének céljait segítő munkájukért 2011-ben Arany Horgony elismerésben részesült: Czégény Ilona, Havran (Hollósi) György és Koós Gábor.

2012-ben vezetőségünk két új taggal egészült ki: dr. Vétek Gábor az elnökség, Somorjai Edéné az ellenőrző bizottság tagjaként kapott bizalmat a tagságtól. Aschner Lipótra emlékeztünk a Kozma utcai temetőben, Oláh Albert szervezésében látogatást tettünk a Tungsram Vállalat régi gyárpépületében és megkoszorúztuk a legendás vezérigazgató emléktábláját. Ismerkedtünk Szulovszky Zoltánné tagtársunk egyedi cipő-

Az Újpesti Városvédő Egyesület 1995-ben alapított elismerése, az Arany Horgony díj

gyűjteményével, a REX Állatsziget életével valamint érdekes sétát tettünk dr. Kőrös András vezetésével a frissen felújított Újpesti Bíróság épületében.

Nagy sikerű budapesti sétáink ebben az esztendőben is folytatódtak. Közös tekintetű meg az MTA Központi Fizikai Kutató Intézetét, az Országházat és a Saxlehner Palotában működő Postamúzeumot is.

Országos túráink Szarvasra, Szerencsre, Sáropatakra és Gödöllőre vezettek. Ugyancsak végigjártuk Recsk, Tarnaszentmária és Mátraderecske emlékeit. Kétnapos kirándulásunk a Nyírség csodás vidékein zajlott, átruccantunk a városunkat alapító Károlyi család ősi fészkebe Kaplonyba, és Nagykárolyba is, de nem hagytuk ki Ady Érmindszentjét sem.

Az immár hagyománnyá váló nyári kirándulásunk helyszínei az egykori Szepes és Árva vármegye – a történelmi Magyarország legészakibb csücske –, valamint Krakkó voltak.

A 2013-as esztendőben Wintermantel Zsolt polgármester meghívására, még nyitás előtt járhattuk be a Halassy Sportuszodát.

Látogatást tettünk a szomszédvár Rákospalota, Pestújhely és Újpalota Helytörténeti Gyűjteményében. Sok érdekességet láttunk, tanultunk a Kresz Géza Mentőmúzeum kiállításán; felemelő élmény volt a Deák téri evangélikus templomban a húsvéti passió részletének próbáját hallgatni. Élményekkel telve tértünk haza a Vasúttörténeti Parkból, a Vének Gábor által szervezett Soroksári Botanikus Kertben tett sétából, a Bajor Gizi Színész-múzeumból és év végén az Országos Pedagógiai Múzeumból is.

Magyarország tájai sokunknak új élményeket jelentettek abban az évben is: Herend világhírű porcelánjai, Nagyvázsony, Terény és Nógrád történelmi értékei emlékeztetésekre maradtak. A Gárdonyi-év alkalmából két napos túrát szerveztünk, amin Eger, Szilvásvárad és Belpátfalva nevezetességeit fedeztük fel.

A nyári, hosszabb túránk a horvátországi magyar települések, várak és kastélyok megismerése jegyében telt. A teljesség igénye nélkül Csáktornyan, Varasdon, Fiumében, Károlyvárosban és Zágrábban is jártunk. Gyönyörködtünk a mesés Plitvicei tavak nyújtotta látványban.

Évzárónkon Arany Horgony díjban Bangha Katalin, Buda Attila és Rojkó Annamária részesültek, a helyismeret terjesztésében hosszú éveken át folyamatosan végzett, színvonalas tevékenységükért.

Az esztendő vége jelentős változást hozott, az ügyeket intéző elnökség, és az ellenőrző bizottság mandátuma lejárt. Dr. Kovács Ivánné elnök asszony tízéves, sikerekben gazdag tevékenysége után több elnökségi taggal együtt leköszönt, másoknak adva át a stafétabotot és a közösségért végzendő elkötelezett munka hagyományát.

2014. január 1-től az egyesület tagjai elnökké választották jelen sorok íróját, az elnökség tagjaivá a tagság Balogh Zsuzsannát, Iványi Jánost, Osváth Kálmánt, dr. Szerényi Máriát, dr. Vének Gábort és Wagner Attilát választották. Az ellenőrző bizottsági feladatok ellátására Aranyos Attila, Schlosser Katalin és Somorjai Edéné tagtársak kaptak felhatalmazást a közgyűléstől.

Az esztendőben emlékezett a világ az I. világháború kitörésének centenáriumára. Ez alkalomból az Újpesti Helytörténeti Alapítvánnyal közösen kértük fel Újpest Önkormányzatát, továbbá a Fővárosi Vízművek, a BKV, az UTE és az újpesti zsinagóga illetékeit, hogy intézkedjenek a területükön lévő I. világháborús emlékmű illetve emléktábla felújításáról. Augusztus végén, a már szépen helyreállított emlékhelyeken a Pozsonyi úti remízben és a Váci úti vízműtelepen közösen helyeztük el az önkormányzat, az egyesület és a helytörténeti alapítvány koszorúit.

Ez az év a Holokauszt-emlékéve is volt – egyesületünk az országos Civil Alaptól támogatást nyert emlékkiállítás rendezésére.

Az újpesti városvédők a hivatalos megnyitó előtt látogatást tettek a káposztásmegyeri Halassy Uszodában

A tárlatot a Neogrády László Helytörténeti Gyűjteménnyel közösen, megható ünnepség keretében nyitottunk meg szeptember 18-án az Újpest Galériában. 1956 eseményeire az Egek Királynéja plébánia templomban emlékeztünk, ünnepi beszédet Ozsváth Kálmán mondott.

Ismeretterjesztő sétáink a fővárosban az év során is folytatódtak. Januárban szakszerű tárlatvezetéssel tekintettük meg a Goldberger Textilipari Gyűjteményt. Februárban a IX. kerületben jártunk, ahol Gönczi Ambrus, a Ferencvárosi Helytörténeti Gyűjtemény vezetője kalauzolt bennünket a Bálnában és környékén. A Polgár Centrumban tartottunk klubdélutánt, ízlelgettük a finom házi süteményeket és hallgattuk Drexler Vajk zongorajátékát. A hónap végén a Róth Miksa emlékházban ismerkedtünk a gyönyörű üvegablakok alkotójának munkásságával. Május elején Véték Gábor vezetésével a Sas-hegyi Természetvédelmi Területen ismerkedhettünk a vidék természeti értékeivel. Szeptemberben Iványi János kalauzolásával tekintettük meg a Pesti Vigadót, ki nem hagyva Makovecz Imre kiállítását sem. Szeptember végén a részlegesen átadott Várbazárban gyönyörködtünk, míg október elején a volt Honvéd Főparancsnokság épületét és az ott lévő Zsolnay-kiállítást látogattuk meg.

A holokauszt 70. évfordulója alkalmából, az Újpest Galériában rendezett emlékkiállítás részlete (Fotók: Neográdi László Helytörténeti Gyűjtemény)

Novemberben a Dohány utcai Zsinagógát és a Zsidómúzeumot kerestük fel. Évi utolsó sétánk Budafokot vette célba. Garbóci László helytörténész Budafok díszpolgára vezetésével tekintettük meg a Szt. Lipót plébániatemplomot és a Törley mauzóleumot.

Nemzeti értékeink sorozatunk keretében Csornán, Kmetty György szobránál emlékeztünk 1848-ra. Töreki Imre, a Bokréta Néptáncgyűttes vezetője tartott számunkra emlékeztető előadást Szanyban. Pest és Heves megyei kastélyok nyomában jártunk Iványi János vezetésével. Sülysáp, Tóalmás, Tura és Hatvan csodaszép épületeit látogattuk meg, majd Szigethalom és Ócsa következett Bakos Béláné, Alice javaslatára.

Májusban Sümegen, a Hotel Kapitány vendégeiként a plébániatemplomot és a Kisfaludy emlékházat is felkerestük. Gyalogtúrát tettünk a várhoz. (Bár akadt, aki inkább a buszos megközelítést választotta.) Megnéztük a váraljában lévő lovastanyát és élveztük a helyi lovasbemutatót is. Kétnapos túránk színhelye Csongrád megye, benne Szegvár, Mártély és Hódmezővásárhely volt.

Augusztus elején hagyományos határon túli kirándulásunk Szlovákiába, a Szepességbe vezetett. Emlékeztetőül néhány helyszín a teljesség igénye nélkül: Kassa, Eperjes, Lőcse, Késmárk, Poprád, Dobsinai jégbarlang. Hazafelé Betlér gyönyörű kastélya mellett Krasznahorka égett romjait sem hagytuk ki.

Őszi országjárásunk Szolnokon folytatódott a Civil Kórossal, majd Tatán helyi vezetéssel néztük meg a várat, az Esterházy-kastélyt, az angolparkot és felmáztunk Fellner Jakab kilátójába – valójában a sörétygyári toronyba – is.

Novemberben Tokaj-Hegyalján Vizsoly, Mád, Tállya és Tarcál következett, és utunk során szakítottunk némi időt a hegy levének kóstolgatására is.

Tagjaink közül, a sűrű program ellenére többen jelentkeztek saját kötettel. Hencsei Pál és Fericsán Kálmán szerzőpáros munkája az Újpesti Olimpikonok című exkluzív kiadvány. Kadlecovits Géza és Lőrincz Róbert közös munkája A szaléziak nyomában Újpesten című kötet és Kadlecovits Géza szerkesztésében jelent meg a Zsidósors 1944 Újpest című forráskiadvány is. *(Folytatjuk...)*

LŐRINCZ RÓBERT

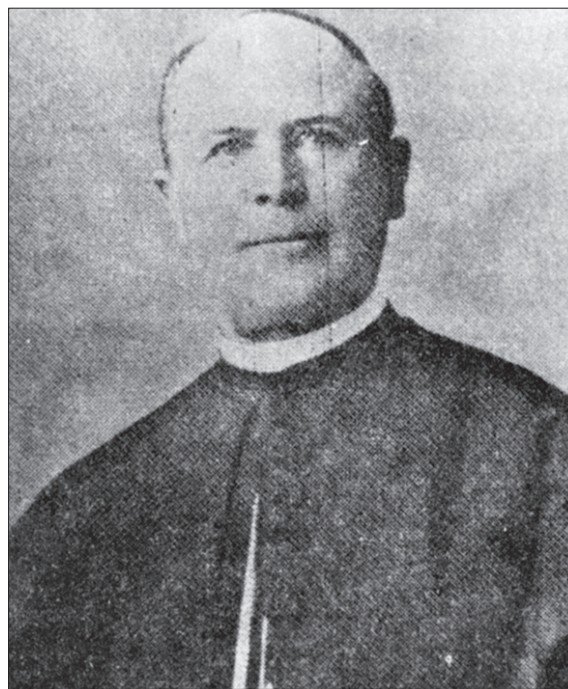
Illek Vince újpesti plébános balatonlellel birtokai

Újpest katolikus közössége kezdetben a dunakeszi, majd a fóti plébániához tartozott. Az önállósuló újpesti egyházközség élére 1870-ben – plébánosi jogokkal felruházott káplánként – a nyitrai születésű Illek Vincét nevezték ki, aki öt évvel később a plébániai rangot elnyerő Újpest első plébánosa lett. Illek újpesti működésének fő műve a piactéri katolikus templom (a mai Egek Királynéja-főtemplom) felépítése volt. A közügyek, és különösen a tanügy terén végzett munkáját 1897-ben a Ferenc József Rend kiskeresztjével ismerték el. 1903-ban apátplébánosi címet kapott. A templom-építő lelkipásztor már 35 éve állt az újpesti hívek szolgálatában, amikor 1905-ben, 68 éves korában váratlanul elhunyt. A régi újpesti sírkertbe temették, majd annak felszámolásakor hamvait az Újpest-Kertvárosi templom kriptájába helyezték át.

Illek Vince újpesti egyházi tevékenységéről meglehetősen sok adat áll a helytörténetkutatók rendelkezésére, viszont magánéletéről, azon belül is az anyagi helyzetéről mindeddig igen keveset tudtunk. A Fővárosi Levéltárban őrzött hagyatéki iratokból azonban kiderül, hogy Illek jelentős pénz- és ingatlanvagyonnal rendelkezett. Az Újpesten, Dunakeszin, Bogláron és Lellén felvett leltárak alapján hagyatéka 77 ezer koronára rúgott. (Az összeg nagyságát szemlélteti, hogy abban az időben egy vidéki villa értéke 6 és 10 ezer korona között mozgott.) A levéltári iratokból megismerhetjük Illek Vince ingatlanjainak elhelyezkedését és megoszlását is. Ő az újpesti piactér sarkán álló egyházi épületben lakott, de háza volt a közeli Csokonai utcában, továbbá két villája a néhány kilométerre fekvő Dunakeszi-Alagon. Ugyancsak két villával rendelkezett a Balaton déli partján, Lellén, ahol az 1890-es évek végétől hatalmas földterületet is birtokolt.

Az újpesti plébános és Balatonlelle kapcsolatának előzményéről a Somogyvármegye című lapban megjelent korabeli visszaemlékezés tudósít. Eszerint Illek az 1890-es években először a szomszédos Boglárra került, ahová az ott telket vásárló pesti orvos, Schwartzert Ottó csábította magával. A lellei birtokszerzésről Horváth József helybéli esperes-plébános számolt be az 1943-ban megjelent Balatonlelle története című munkájában. A leírtak alapján 1897-ben és '98-ban Illek Vince Milassin Vilmos pesti ügyvéddel közösen megvette gróf Jankovich Lászlótól a „Kis Károly-féle telektől” (a mai Dr. Kis Károly utca vonalától) a boglári határig elterülő partszakaszt. (Illek és Milassin kapcsolatáról egyetlen adatot sikerült fellelni, mindketten vezetőségi tagjai voltak a budapesti Állatkertben székelő Allat- és növényhonosító Társaságnak.) Milassin Vilmos mellett Illek lellei társtulajdonosának számított még az ügyvéd két lánya, Milassin

Illek Vince (1837-1905)

Lívia (báró Kemény Pálné) és az örökbefogadott gyermeke, Pávich Ilona is.

Az Illek-féle parcellázási terv szerint a megvásárolt birtokot két részre osztották. A nyugati, Boglárig terjedő „Illek-részt” Vince-telepnek, az ettől keletre eső területet – Milassin lánya után – Lívia-telepnek nevezték el. 120 parcellát alakítottak ki 150-től 1200 négyszögöles nagyságig, amelyeket eladásra kínáltak. A Vince-telepen egy négyszögölért 1 forint 80 krajcárt (3,6 korona) kért az újpesti plébános. „E ritka olcsó árt – írja a parcellák értékesítése ügyében szétküldött felhívásában – csakis azért szabtam, nagy önhasznomra nem nézve, hogy e szép vállalatomat annál gyorsabban megvalósíthassam, és hogy Isten segítségével még életemben megérhessem telepem felvirágzását.” Illek egyetlen, hatalmas ingatlant tartott meg saját használatra (ma: Szent István út 50.), amelyen 1902-ben két villát is építtetett. Milassin Vilmosmal 1903-ban ingyen telket biztosítottak a lellei fürdőtelep kápolnájának felépítéséhez (ma: Honvéd utca 43.).

A parcellák néhány éven belül vevőre találtak, ám a plébános végül mégsem élte meg lellei telepének felvirágzását. Szívszélhűdésben hunyt el Újpesten 1905. április 3-án. Jelentős vagyonát egyházi alapítványokra, családtagjaira és üzlettársaira hagyta. Hogy miként tett szert Illek Vince ekkora vagyonra? Annyi bizonyos, hogy a plébános jó üzleti érzékkel rendelkezett. Az újpesti templomépí-

Az Illek Vince és Milassin Vilmos által ingyen biztosított telken épült lellei kápolna

téshez szükséges forrás előteremtéséhez – pénzügyminisztériumi engedéllyel – sorsjátékot szervezett, majd a templom telkére épített bazársor bevételeiből is jelentős összegeket fordított a kivitelezésre. Magánvagyonának eredete azonban homályba vész. A családi örökség nem valószínű, mivel a hét gyermeket nevelő nyitrai asztalos édesapa, Illek János és felesége aligha számíthattak gazdagnak.

Az Illek Vince-hagyaték végrendelet szerinti felosztását, és az örökösök kilétét az 1906 májusában Újpesten tartott hagyatéki tárgyalás iratanyagából ismerhetjük meg.

A bankszámlákon lévő pénzvagyonának nagy részét Illek egyházi alapítványoknak adományozta. A Dunakeszi-Alagon található két villája közül az egyiket még évekkel a halála előtt eladta Hajnal Alajos dunakeszi vendéglősnek. A másik villát (ma: Kossuth Lajos u. 20.), a hozzá tartozó hatalmas szőlővel együtt öccsére, a postatakarékpénztári tisztviselőként dolgozó Illek Nándorra hagyta. A szintén Újpesten élő Nándor azonnal meghirdette a négyszobás, üvegezett verandával rendelkező ház bérbeadását. Az ingatlan még 1915-ben is a tulajdonában volt.

Illek újpesti, Csokonai utca 7. szám alatti házát, valamint lellei telkét – a két villával – Góger Anna örökölte. A hölgy kilétéről nincs adatunk, rokoni szálat nem sikerült felderíteni. A plébános jelentős mennyiségű lellei ingatlant hagyományozott a korábban elhunyt egyik nővére, Illek Anna unokájára, Pécs Mariskára (Pécs Imre ítélőtáblai bíró kiskorú lányára). Örökölt még a vagyonból Illek másik nővére, Franciska (Bósz Edéné), továbbá fivérének, Nándornak a lánya, Illek Margit (Keserű Balázs királyi albíró felesége) is.

Illek Vince emlékét Újpesten – számos helytörténeti írás mellett – utcánév és emléktábla is őrzi. Lellei tevékenysége – vagy ahogyan egy korabeli lap fogalmaz, a Balatonkultuszért történő fáradozása – azonban feledésbe merült. Noha a település múltját feldolgozó Horváth plébános egykori munkájában megjegyezte: „Illek vállalkozását siker koronázta, s ezzel beírta nevét Lelle történelmébe”, Balatonlellén a személyére utaló jelzést jelenleg nem találhatunk. □

Hiánypótló életrajzi adatok Károlyi Sándorról

2020-ban, a Gondolat Kiadó gondozásában jelent meg a jeles történész, Fehér György: *A származás kötelez – Gróf Károlyi Sándor 1831–1906* című hiánypótló monográfiája. A könyv hatalmas levéltári és irodalmi anyag feldolgozásával tekint végig a gróf egész életén, pályáján, elsősorban azonban politikai és gazdasági tevékenységén.

Károlyi Sándor, az Újpest-alapító Károlyi István fia sok szálon kötődik Újpesthez. Édesapja birtokai közül ő örökölte a Fót és Pest környéki gazdaságokat, köztük Újpestet is. Ennek káposztásmegyeri része gazdasági szempontból igen fontos hely. Ott ugyanis – a mai Fóti út és Baross utca környékén – hatalmas szarvasmarha-istállókat állítottak fel, és tejgazdaság működött. A feljegyzett adatok szerint 78 fejőstehénnel indult a gazdaság, de tervezték még további 50-80 állattal növelni az állományt.

A gróf foglalkozott még lótenyésztéssel, amelyhez a lóversenyzés beindítása is kapcsolódott. A mai megyeri és káposztásmegyeri területeken versenystálló, tréningtelep valamint lóversenypálya épült.

Jelentős szerepet kapott a növénytermesztés, elsősorban a szőlő- és borkultúra. Károlyi Sándor 1881-ben 100 holdnyi káposztásmegyeri területen újította fel az öntözőrendszert. A filoxérajárvány idején engedélyezte, hogy szőlőültetvényein – annak istvánbelki részén – az Országos Rovartani Állomás kísérleteket végezzen a szőlőgyökértetű elleni védekezés érdekében. A gazdaság olyan szépen működött, hogy 1902-ben angol gazdák küldöttsége is meglátogatta. A káposztásmegyeri majorba 26 négyesfogattal érkeztek, és elsősorban a tehenészetéről szóltak elismerően.

Károlyi Sándor nevéhez fűződik az Újpestet Pesttel és az Újpestet Rákospalotával összekötő vasút építésének terve. A „lóvonatú vaspálya” 1866-ban ünnepélyes keretek között kezdte el működését a Széna (ma: Kálvin) tér

és Újpest központja között, míg az Újpest–Rákospalota viszonylaton 1872-ben indult meg a forgalom.

Károlyi Sándor Újpest területén több telket is értékesített. Ezek az üzletkötések a későbbi város életében olyan fontos intézmények létrejöttét indították el, mint az Egger Béla és Tsa. (a későbbi Egyesült Izzó) és az Ister Vízmű Rt. (ma: a Fővárosi Vízművek Zrt. észak-pesti telepe). A telekértékesítésekkel kapcsolatban többször vitába bonyolódott Újpest vezetőségével. Az egyik ilyen perre is menő vitatéma a főváros vízellátását biztosító kutak tulajdon-, illetve használati joga volt. Az ügy nagy port vert fel, a korabeli lapok is sokat cikkeztek róla. Károlyi Sándor eladta a területet a fővárosnak, de az újpestiek használati jogra hivatkozva kártérítést követeltek, amit végül meg is kaptak.

Másik, igen bonyolult telekjogi konfliktusa az újpesti ingatlantulajdonosokkal élező-

dött ki. Édesapja 1852-ben 80 házhelyet adott örök haszonbérletként a lakosoknak, akik építkeztek a telkeken. Később, ha el akarták adni a házuikat, szembesülniük kellett azzal, hogy a telek megmaradt a Károlyiak tulajdonában, csak az épület lett az új tulajdonosé. Emiatt hosszadalmas perek egész sora indult, amelyeket általában Károlyi Sándor nyert meg, mert a korabeli jogrend alapján az eredeti tulajdonost kártalanítani kellett, ha a tulajdonjogot át akarták ruházni az új tulajdonosra.

A különböző perek és a gróf egyéb újpesti telekértékesítési ügyletei komoly sajtóvisszhangot váltottak ki. Az újságok szemére vetették, hogy a község határában építési telkeket akar felvásárolni, mert arra számít, hogy idővel az érintett területek értéke emelkedni fog. Az Újpesten gondos gazdálkodás révén szerzett jövedelméből ugyanakkor a hazai arisztokrácia tagjait messze felülmúlóan jótékonykodott. Még felsorolni is nehéz az általa alapított, illetve támogatott intézményeket.

A Kornis Klarissza (Károlyi Sándor későbbi felesége) által már jóval korábban létesített gyermekmenhely 1882 és '88 között Istvántelekre, egy Ybl Miklós tervezte épületbe került. Ehhez Károlyi Sándor adományozta a telket, és az építkezéshez 265 000 korona pénzügyi támogatást is nyújtott. Később katolikus leányiskola és leánynevelő intézet működött az épületben, amelynek fenntartásához a gróf évi 10 000 koronával járult hozzá. Az intézmény 1914-ben kapta a Clarisseum nevet. Ma már csak a szalézi szerzetesek által irányított kis plébániatemplomot nevezik így.

Károlyi Sándor és felesége a vasúttársaságnak 1893-ban eladott Rákospalota és Újpest közötti terület árát egy magánkórház alapításába fektették. Ez a máig fennálló Károlyi Sándor Kórház, amelynek falai között 1895-ben kezdték meg a betegek ellátását. A nyolcvan ágyas kórház évente mintegy 1300 főt gyógykezelt, és orvosai minden nap ingyenes ambuláns rendeléseket is végeztek. Az egészségügyi személyzet bérét és az anyagi kiadásokat kezdetben teljes egészében a gróf fedezte, később az állam is hozzájárult a működéséhez. A költségek fedezésére fordította a vízművel kapcsolatos perben neki ítélt

jelentős pénzüsszeget, és ebből a jövedelméből építtetett egy-egy házat az Újpesti Legényegylet, valamint a Katolikus Tanonc Egyesület számára.

Károlyi Sándor 1905-ben – Stephaneum néven – menhelyet hozott létre egyedülálló szegény, idős emberek számára. Itt 30 rászoruló kapott szállást és teljes ellátást. A Stephaneum, az Ősz utca és az Istvántelki út sarkán ma is áll.

Az Újpest központjában álló Egek királynéja római katolikus templom felépítése szintén a gróf nevéhez fűződik. Az édesapja által adományozott telken az építkezés már korábban elkezdődött, de nem volt elegendő pénz a befejezéséhez. Ekkor ismét segített a gróf, aki felépíttette a templomot és területet adományozott az egyházközségnek, hogy köré parkot alakíthassanak ki. Később épült fel a torony, amelybe négy harang került a Károlyi család ajándékaént.

Az ő telkén hozták létre az Újpest Football Club csapatának első pályáját a Mező (ma: Erkel Gyula) utcában.

A Fő utca (ma: Árpád út) fásítása és a temető létesítésére adományozott telek – amelynek helyére a ma „szellemtelep”-ként emlegetett Pozsonyi úti lakótelepet építették – szintén Károlyi Sándor nevéhez fűződik.

Nem véletlenül nevezték A Hét című folyóirat egyik cikkében „újpesti gróf”-nak, jóllehet hatalmas birtokai voltak az ország más területein is. A szociáldemokrata Nép-szava annak idején „Magyarország legféktele-nebb és leglelkismeretlenebb földuzsorásá-nak” nevezte, aki „a legcsúnyább telekuzsorá-val kizsaratla Újpest polgárságát”, mégis azt mondhatjuk, hogy adományai maradandó ér-tékben messze felülmúlták azt, amit a „telek-uzsora” útján az újpestiektől szerzett. Több mint 100 évvel Károlyi Sándor halála után Újpesten eredeti funkcióját megtartva műkö-dik a lánynevelő intézet, a Károlyi kórház, az Egek Királynéja templom, és áll a Stephaneum épülete is.

Újpest hálával tartozik Károlyi Sán-dornak, és mi lokálpatrióták köszönettel tar-tozunk Fehér Györgynek, hogy a terjedelmes anyagot tartalmazó könyvből teljes körűen megismerhetjük a gróf Újpesthez kapcsoló-dó tevékenységét. □

Szemelvények dr. Fraknóy Gyula ügyvédi hagyatékából 1947–1957, 11. rész

Egy férfi és egy nő házasságon kívüli együttélése a 20. század második feléig „jogon kívüli” területnek számított. A mai értelemben vett élettársi kapcsolatot a törvények nem ismerték, nem adták meg annak jogilag releváns jellemzőit és nem rendelkeztek arról sem, hogy a kapcsolat megszűnése után a volt élettársak milyen igényeket érvényesíthetnek egymással szemben. Ennek nyilvánvalóan az volt az oka, hogy a közfelfogás rosszállóan tekintett az ilyen együttélésekre, „vadházasságnak”, „törvénytelen kapcsolatnak” titulálva azokat, amelyek száma a házasságokéhoz viszonyítva a mainál nagyságrendileg kevesebb volt. Jellemző, hogy nagyapám aktáiban a vizsgált időszakban csak elvétve fordul elő az „élettárs” kifejezés, ehelyett a „közös háztartásban élők”, olykor „személyi kapcsolat” megjelölés szerepel. A kisszámú ügy a kapcsolat megszűnése után érvényesített elszámolási, illetve tartási igényt tartalmaz, beleértve a közös kiskorú gyermek tartására vonatkozó követelést. Ezek aktáiból válogattam az alábbi, jellemző eseteket.

*

1. A házastársától külön élő N. J. rendőr 1947 áprilisában albérlőként költözött özvegy J. M.-né lakásába, akinek szatócs üzlete volt az Árpád út és a Lőrincz utca sarkán. Rövid időn belül azonban közös háztartásra léptek, és ettől kezdve közösen működtették az üzletet, amelyhez N. J. teljes havi 500,- Ft keresetét az asszony rendelkezésére bocsátotta. 1948 januárjában a férfi megvált korábbi munkahelyétől, két hónapig nem dolgozott, ekkor az asszony tartotta el, majd áprilisban a Magyar Pamutipar gyárában mint szövősegéd helyezkedett el, havi 525,- Ft keresettel. Ugyanazon év októberében J. M.-né a szatócsüzletet eladta, mivel az egyre rosszabbul ment, a leltári

tárgyakkal és árukészlettel együtt 5800 forintért, amelyek megvételéhez korábban N. J. is hozzájárult. Az üzlet és a berendezés vételárából megvásároltak egy házingatlant a Tomori utcában 9000 forint vételáron, amelyből 6000 Ft-ot egy összegben kifizettek, a fennmaradó 3000 Ft-ot és az átíratási valamint ügyvédi költségeket közösen törlesztették. Az ingatlan J. M.-né nevére került, mert N. J.-nek a házasságából született gyermeke után tartásdíjat kellett fizetnie és nem akarták, hogy az esetleges végrehajtás során a házat megterheljék. Az új lakást részben a korábbi bútorok eladási árából, részben közös pénzükből berendezték. A kasszát J. M.-né kezelte, ebből fizették ki az adósságaikat, a házadót és a közös háztartás költségeit.

N. J. 1950 augusztusában azzal kereste fel nagyapámat, hogy a hónap elejétől már nem élnek közös háztartásban J. M.-nével, mert az asszony „elküldte a lakásból” azzal, hogy „vigye a ruháját”, de az 5000,- Ft-ban megjelölt követelését, amelyet a vagyonszerzésben való hozzájárulása, valamint a szatócs üzletben és a ház felújításában végzett munkája fejében igényelt, elutasította. „Azt mondta, hogy a keresetemet feléltem, követelni valóm nincs.” Az ügyvédi tényvázlatban részletesen rögzítve van, hogy a közös szerzésben N. J. milyen összegekkel vett részt és milyen munkák elszámolását kéri (pl. az üzletben eladóként végzett tevékenysége, a háznál pócegdör létesítése, tetőjavítás „köröskörül” az épületen, teljes kerítés felhúzása, sufni létesítése. Az iratokból nem derül ki, hogy az ennek alapján megfogalmazott ügyvédi fizetési felszólításra J. M.-né mit válaszolt, megindult-e a vagyonmegosztási per. Közben N. J. házasságát felbontották és a bíróságon 1950 novemberében a házasságból született gyermeke után havi 60,- Ft tartásdíj megfizetését vállalta. Ami bizonyos: 1951. február 10-én a felek ügyvédi közreműködéssel „az egymás közti hosszas

tárgyalások és az együttélésük alatt szerzett vagyontárgyak felsorolása és értékelése alapján megállapodtak abban, hogy özv. J. M.-né N. J.-nek fizet összesen 4500 Ft-ot 1951. február 25-étől számított havi 300 Ft-os részletekben, a részletfizetési kedvezmény elvesztésének terhe mellett. Ezzel szemben N. J. magára nézve kijelenti, hogy a fentebb egyezségileg megállapított összeg megfizetése ellenében lemond a közös szerzemény őt illető fele részéről [...], így különösen az újpesti Tomori utcai házaspár ingatlanból ráeső illetőségi részről és az együttélésük alatt közösen vásárolt egy teljes hálószoba [bútor] őt megillető fele részéről.” Ezen felül a háztartási ingók tekintetében [a felek] a jelen megállapodás előtt már megegyeztek és az egymásnak jutó részt el is szállították, kivéve 15 kg zsírt, amit J.M.-né köteles N. J.-nek azonnal kiadni.

2. Nem minden együttélés végződött ilyen, viszonylag békés módon. Z. R. asztalossegéd 1946-ban fogadta be egy szobakonyhás lakásába H. M.-t, akivel 1952 októberéig „férj-feleség módjára” közös háztartásban éltek. Mivel utóbbi a lakást ezt követően nem volt hajlandó elhagyni, a felek között a viszony elmergesedett, több bírósági és hatósági eljárásra került sor. 1953 januárjában H. M.-t meglátogatta a felek közös ismerőse, akinek a nő ebédet készített. Kéthárom tányért, egy mély leveses tálalt, kifőtt tésztát és egy lábas zsírt Z. R.-nek a konyhában lévő gyalupadján helyezett el. Tálalás közben Z. R. hazaérkezett, és szóváltás után mindezeket lesöpörte a földre. A H. M. által indított kártérítési perben a Budapesti IV. és XV. kerületi Bíróság Z. R. alperest 70 Ft – az ételekben és edényekben keletkezett kár – megfizetésére kötelezte. Az alperes viszontkeresetet indított 1952 októberétől havi 150 Ft albérleti díj megfizetése iránt. A bíróság ennek csak részben adott helyt, „minthogy a peres felek – elmondásuk szerint – 1952. október 26. napján még nemileg közöszültek, okszerűen következik, hogy október hónapban még kapcsolatuk fennállt, így erre a hónapra az alperesnek lakbér igénye nem lehet [...] A hét esztendei közös háztartásban élésükre tekintettel a felperest semmi esetre sem lehet albérlőnek tekinteni” és mivel

„takarítja a lakást, az alperes ágyneműjét mossa, [őt] legfeljebb a lakás fél lakbérének és fél villanyszámlájának megtérítése terhelheti”, amit a bíróság havi 12 Ft-ban, illetve 2 Ft 50 fillérben állapított meg és a a felperest 1952 novemberétől 1953 januárjával bezárólag összesen 58 Ft megfizetésére kötelezte.

A felek közötti viszony ezt követően tovább romlott: H. M. a felszólítás ellenére sem hagyta el a lakást, a lakbér ráeső részét sem fizette, amelyre Z. R. úgy reagált, hogy a nő által használt lámpákból a villanykörtéket kicsavarta és elzárta, ami miatt birtokháborítási ügy indult. 1955-ben H. M. feljelentette a férfit, hogy „iparigazolvány nélkül folytat asztalosipari tevékenységet”, de a szabálysértési hatóság az eljárást megszüntette. A feljelentésre válaszul viszont a Z. R. indított volt élettársa ellen magánvádas eljárást „hatóság előtti rágalmozás” vétsége miatt. Az ügyvédi aktában az utolsó adat, hogy az ügyben a bíróság tárgyalást tűzött ki, de a bíróság döntésére utalás nem található, csupán a feljegyzés arról, hogy az ügy „Bef”, azaz befejeződött. Hogy ez a magánindítvány visszavonására, vagy az ilyen ügyekben a bíróság kötelező békítő tevékenységének eredményességére volt-e visszavezethető, nem állapítható meg.

3. Az 1950-es években még egyáltalán nem volt gyakori a házasságkötés előtti együttélés. Elsősorban idősebb, özvegy vagy elvált emberek kerestek társat maguknak – tartva az egyedülléttől és a megélhetési gondoktól – az együttélés „sikerétől” téve függővé, hogy összekötik-e hivatalosan is az életüket.

M. M. 63 éves háztartásbeli nő, Ősz utcai egyszobás lakását feladva költözött a közelben lakó 70 éves F. J. bádogoshoz és csaknem két éve éltek közös háztartásban, amikor 1955. május 5-én házasságot kötöttek. Az addig zavaratlannak tűnő együttélés azonban ezután rövid idővel megromlott, és június 24-én a férj az életközösséget megszakította. A feleségnek az ügyvédnél tett elmondása szerint: „egyszerűen kijelentette, hogy ne adjak neki semmit, mert ő sem ad nekem pénzt, sőt a fejem alatt lévő párna alól, amikor a szobából kimentem, a pénztárcámat a pénzzel együtt kilopta, amely miatt a rendőrségen ellene lopás miatt feljelentést tettem”. Noha M. M. a házastársa goromba, sértő magatartására és fenyegetésére is hivatkozott,

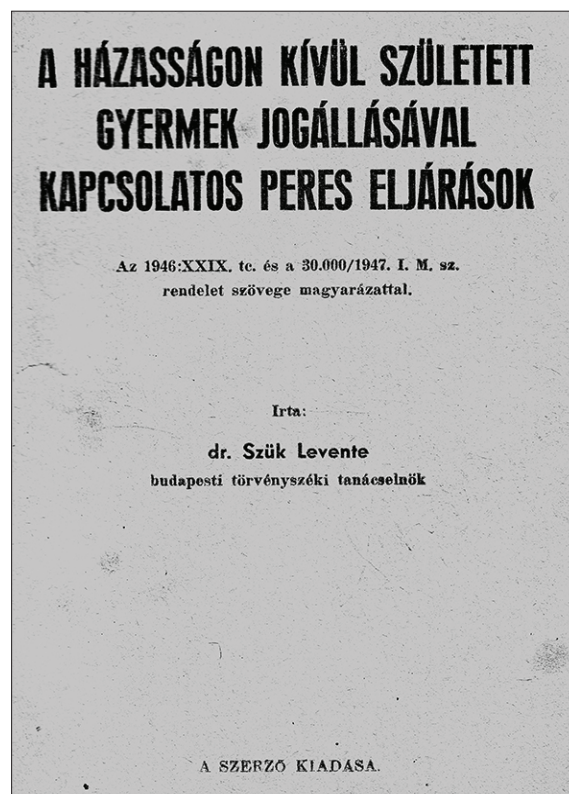
nem a házasság felbontása, hanem nőtartás [ma: házastársi tartás] iránt kérte megindítani a pert, amire különélő házastársak esetén bontás nélkül is lehetőség volt. Hivatkozott arra, hogy 100%-os munkaképtelen és férjét két éven keresztül ellátta, a háztartást vezette, így tartásra való „érdemtelenisége” fel sem merülhet. Férje a Szerelőipari Vállalatnál bádogos, átlagos keresete 1152,- Ft, amelyhez 378,- Ft öregségi járadékot is kap, míg neki alkalmi munkákból havi 150 forintnál nincs több jövedelme.

Nagyapám a fenti adatok alapján a bíróságtól F. J.-nek havi 400,- Ft nőtartás megfizetésére kötelezését kérte, csatolva az M. M. munkaképtelenségét igazoló orvosi iratot, valamint a szegénységi bizonyítványt. Az ügy tárgyalását a bíróság 1955. szeptember 8-ára tűzte ki, az aktából azonban a tárgyalási jegyzőkönyv hiányzik, így az alperes védekezésére és az ügy további alakulására nézve nincs adat. Feltehető azonban, hogy a felek vagy megállapodtak a nőtartás fizetésében, vagy arra az alperest a bíróság kötelezte, mert M. M. 1956 januári levelében az ügy sikeres befejezése esetére a kikötött 150,- Ft ügyvédi munkadíj megfizetésére kért haladékat nagyapámtól.

4. A házasságon kívüli szerelmi kapcsolatnak hosszú távú következménye is lehetett, ha a kapcsolat fennállása alatt a nőnek gyermeke született. Az 1946. évi XXIX. tc. ugyanis – amely Európában az elsők között megszüntette a „törvényes” és a „törvénytelen” gyermek közti különbséget – kimondta: ha nincs olyan személy, akit a házasságon kívüli gyermek atyjának kell tekinteni (pl. a gyermeket magáénak elismerte), a gyermeket az köteles eltartani, aki a gyermek anyjával a fogantatás idejében nemileg érintkezett. Ez alól csak az jelentett kivételt, ha a körülmények (pl. bizonyított távollét, orvosszakértői vélemény) alapján nyilvánvalóan lehetetlen volt, hogy a gyermek abból a nemi érintkezésből származott, vagy ha az anya a fogantatási időben „keresetszerű kéjelgést” folytatott.

T. M. a fenti törvény alapján kérte 1948. január 30-án született gyermeke „természetes atyjának”, Sz. Gy.-nek a kötelezését a gyermek tartása fejében havonta 1 q búza mindenkori árának, aktuálisan 80 forintnak a megfizetésére a gyermek 16 éves koráig. Előadta, hogy az alperes kereskedelmi utazó, új-

pesti lakos, aki gyakran járt le hozzá Oros-házára. „Rendszeresen jött egy héten többször is, a lakásomon aludt, ilyenkor gyakorlatilag együtt éltünk.” A nemi kapcsolat 1947 április első hetétől az év végéig tartott, és ebből származott leánygyermekük. A gyermektartás mellett 6 heti (napi 15 forintos) napszám figyelembe vételével, összesen 630,- Ft „munkamulasztás megtérítést”, 370,- Ft gyermekelengye költséget és a szülési költség megtérítését igényelte. Az alperes a bíróságon nem volt hajlandó az apaságot elismerni, tagadta a kapcsolat fennállását, annak bizonyítottsága esetére pedig a nő „feslett életvitelére” hivatkozott. A felperes viszont a tárgyaláson bemutatta a férfi szerelmes leveleit és sürgönyeit, amelyben a kérdéses időszakban mindig előre jelezte érkezését és az együtt töltendő napokat. Az Újpesti Járásbíróság ezen bizonyítékok, valamint több orosházi és újpesti tanú vallomása alapján meghozott ítéletével kötelezte az alperest, hogy fizessen meg a felperesnek 1949. február 1-étől havi 50.-Ft gyermektartásdíjat, a már lejárt tartásdíj hátralékra részletfizetési kedvezményt biztosítva, valamint elrendelte a kelengye és szülési költség megtérítését. (Folytatjuk...)

Atomvillanás az Egyesült Izzóban, 2. rész

Aschner Lipót az Egyesült Izzó vezérigazgatója, iparvállalati vezetőként felismerte az alapkutatás és az alkalmazott kutatás között fennálló szoros kapcsolatot; az elméleti fizika és a kísérleti fizika egymásra hatásának gyakorlati hasznát. Ezért tartotta fontosnak, hogy a Magyar királyi József nádor Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetemen (későbbi nevén Budapesti Műszaki Egyetem) kezdeményezze az Atomfizika tanszék és az Atomfizikai Intézet létrehozását, amelyek megtervezésével és későbbi vezetésével Bay Zoltánt, a Tungsram kutatólaborjának vezetőjét bízta meg. Bay személyében a Tungsramban betöltött szerepével jól ötvöződött a tudomány egységes, egymásra épülő szemlélete.

A tanszék megalakításának indokaként Bay így fogalmazott: „Az atomfizika olyan eredményeket látszik ígérni, melyek talán az emberiség energiagazdálkodását s a civilizáció mai képét átalakítani hivatottak”.

Célként az atomfizikával kapcsolatos fejlesztések, módszerek és eredmények önálló továbbfejlesztését, valamint az atomfizika oktatását jelölték meg. Az intézet tevékenységének fő kutatási területeiként a gázkisülést, az elektronoptikai és az atomrombolási vizsgálatokat határozták meg.

A tematikából nem maradtak ki az Egyesült Izzó kutatóit is foglalkoztató olyan témák sem, mint az atomszerkezet megismerése; az elektronok fizikája; a magas frekvenciájú elektromos rezgések tanulmányozása; az elektronok tömege, repülési idejük mérése; az ütközési processek; a szekunder elektronok kiváltását befolyásoló jelenségek; és a távolba látás fejlesztése.

Bay Zoltán összeállította az Atomfizikai Intézet és tanszék beruházási tervét. A 305 m²-en létesített intézet laborokból, könyvtárból, műhelyből és irodákból állt, és egy tanteremnek (egyetemi előadóteremnek) is helyet adott, ami egyúttal a demonstrációk

helyszínéül szolgált. A beruházási terv tartalmazta a vizsgálatokhoz szükséges berendezéseket. A tervezet kitért a finanszírozási szempontokra is, amit egy alapítvány révén kívántak biztosítani. A támogatás alaptőkéjét két forrásból tervezték fedezni. Egyrészt a Magyar Nemzeti Bank 500 darab részvényének megvételével, másrészt 300 darab 1914-es Budapest székesfőváros kötvény megvásárlásával. A befektetések eredményeként az alapítvány összes tőkéjének 4,7%-os hozama biztosította az évente felmerülő költségek finanszírozását.

A terveket 1937 januárjában nyújtották be, és az alapító okiratot még az év júliusában Horthy Miklós kormányzó aláírta. Az Egyesült Izzó átutalta a támogatás összegét, de azt követően az ügy nem mozdult előrébb. A tervek elfogadása érdekében 1938-ban Aschner Lipót levélben interpellált Hóman Bálint kultuszminiszternél.

A tanszék és az intézet olyan jeles tanárokat és kutatókat foglalkoztatott, mint Papp György és Simonyi Károly, akik a Tungsram Hold-radar-kísérletében is részt vettek. Simonyi a háború után is tovább folytatta az elektromosenergia-teremtéssel kapcsolatos kutatásokat, majd szerepet vállalt az 1951 decemberében Magyarországon első alkalommal létrehozott mesterséges atommag-átalakításban is. Simonyi az ötvenes években a KFKI kutatójaként a fúziós energiatermelés lehetőségeit és korlátait vizsgálta. Papp György már a Szegedi Tudományegyetemen is Bay Zoltán közvetlen munkatársa volt, majd Budapesten, a lokátorprogramban a Hold-kísérlet közvetlen irányítójának állandó helyetteseként dolgozott. A műegyetemi intézetben közös munkájuk eredményeképpen egy igen nagy felbontóképességű koincidencia-készüléket fejlesztettek ki. 1948-ban követte egyetemi főnökét Amerikába, ahol továbbra is munkakapcsolatban maradtak. A Budapesten megkezdett témákban folytatott közös munkájuk utolsó publikációja 1964-ben jelent meg.

Az egyetemen folytatott elektronsokszorozó és koincidencia kísérleteikkel hamar nemzetközi hírnévre tettek szert.

Az elektronsokszorozó működésének a lényege, hogy a beérkező foton által az első elektródából kiváltott elektronokat elektromos térrel felgyorsítják, majd újabb elektródába ütköztetik. Ezzel az elektronszámot jelentősen növelik, majd ezt tíz-tizenkétszer megismétlik.

A megalkotott elektronsokszorozó vákuumcsövet a fellépő igen nagy háttérzaj miatt sokan csak elektronikus erősítésre tartották alkalmasnak. A mérések során észlelt háttérzajt főként az okozta, hogy az elektródák atomjaik heves rezgése, hőmozgása következtében külső behatás nélkül is bocsátanak ki elektronokat. Bay Zoltán úgy vélte, hogy megfelelő módszerekkel a háttérzajt csaknem teljesen meg lehet szüntetni és ennek révén egyesével lehet érzékelni a beérkező fotonokat vagy egyéb részecskéket, elektronokat. Ezt a mérést segítették a koincidenciai kísérletek is. A koincidencia szó az események egybeesését jelenti. A magfizikában gyakran történnek olyan események, amelyek egyidejűleg több részecske kibocsátásával járnak. A koincidenciamérési technika egy olyan eljárás, amivel a detektorok által szolgáltatott jelek egyidejűségét vizsgálják és az eredmények elemzéséből sok fontos információ nyerhető. Többek között következtetni lehet a minta aktivitására, a sugárforrás pozíciójára, valamint a bomlásra vonatkozó egyes magfizikai jellemzők is meghatározhatók.

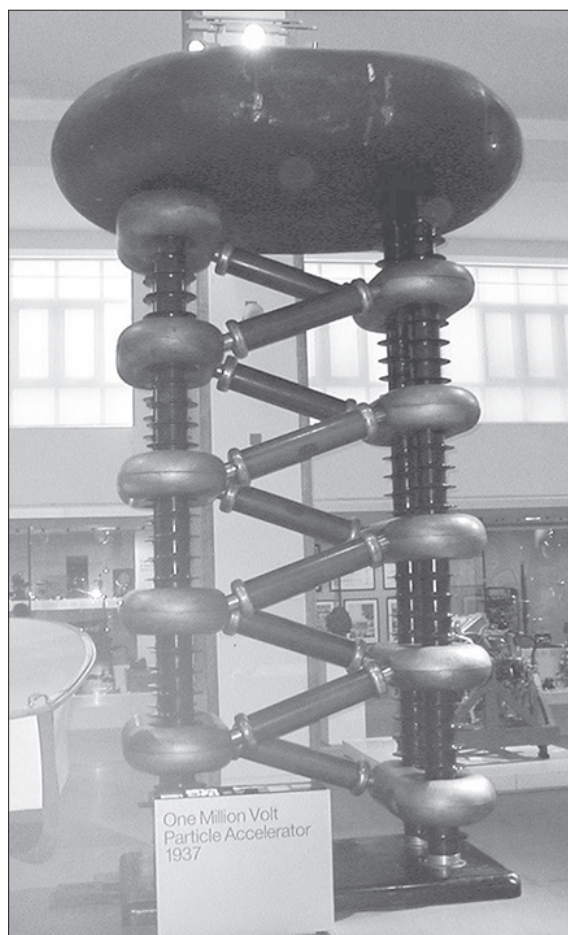
Közbejött a háború

A háború után azonban az Egyesült Izzó már nem tudott anyagi támogatást biztosítani az Atomfizika tanszék és labor működtetéséhez; elsősorban saját termékeivel támogatta az egyetem helyreállítását és saját gyári kutatólaboratórium újraindítása érdekében állami hiteltámogatásért folyamodott. Ezeket az előterjesztéseket is Bay nyújtotta be, de már az Egyesült Izzó vezérigazgatójaként. A Belügyminisztériumnak és a Magyar Nemzeti Banknak írt memorandum az atomkutatás, atomenergia és az atomtechnika ipari felhasználáshoz kéri a támogatást, hogy az oroszok által jóvátétel címén kifosztott Tungsram labora-

tóriumot helyreállíthassák és legyen pénzük a külföldi folyóiratokra és a szabadalom cserék bonyolításához.

A 40-50 főre tervezett labor beruházására a gyár saját erőből 10 millió CHF-t biztosított volna, amihez 5 millió CHF hitelt kért. Ebből a keretből 1 millió CHF-t terveztek külföldön elkölteni, a többit két év alatt, adómentesen, az aktuális hazai pénznemben és árfolyamon igényelték. A kutatás ipari vagy szabadalmi hasznosításának eredményéből 1951-től tervezték a kölcsönt 10-11 év alatt visszafizetni.

Az előterjesztés rámutatott arra, hogy az ipari háttér az atomkutatáshoz előnyt jelent, mert egy egyetemi tanszék lehetőségei korlátozottak, de a várható eredmény szinte garantált, mert az nyer, aki a műszaki kutatásokban az élen jár, és időben felismeri, hogy az energiaszektorra és a közlekedésre milyen hatással lesz az atomkutatás. □

Egy 1937-ben készült részecskegyorsító, amellyel sikeresen bajtottak végre mesterséges magátalakítást

Átszállás nélkül a Széll Kálmán térre

Időutazás az újpest-budai 84-es autóbusszal

Ma már történelem, hogy a budai hegyvidék kapujának tekinthető egykori Moszkva, ma Széll Kálmán tér Újpestről közvetlen autóbuszjáratral is elérhető volt. Mintegy három évtizeden át sok ezer munkába járó vagy épp kirándulni vágyó újpesti utazott e relációban, és akik emlékeznek rá, mai napig nosztalgikus hangulatban idézik fel élményeiket, amelyek a rövid ideig 93-as, majd C, később 84-es jelzést viselő autóbuszjáratához köthetők. Most bemutatjuk az emlékeztető viszonylat történetét.

Az 1950-es években Újpestnek többirányú tömegközlekedési kapcsolata volt a főváros belső kerületeivel. Átszállás nélkül lehetett eljutni villamossal és autóbusszal a Nyugati pályaudvarhoz, és közvetlenül buszozhattak a kor utasai a másik főbb közlekedési csomópont, a Keleti pályaudvar felé. A Duna túlpartjára tartó utazás megkönnyítésére az évtized végén létesítettek autóbuszjáratot: az akkor 93-asnak keresztelt viszonylat 1959. április 4-én indult az óbudai Miklós utca és Rákospalota-Újpest vasútállomás között. Vonala Óbuda felől a Flórián téren, az Árpád hídon és a Váci úton át vezetett Újpestig, ahol az Árpád úton, majd a Lebstüick Mária utca és Dózsa György (ma: Görgey Artúr) út irányá-

ba folytatódott. A biztonságosabb közlekedés érdekében egy hónappal később a 93-asok már nem fordultak be a Lebstüick Mária utcába, hanem az Árpád úton továbbhaladva a Kiss János utca és Dózsa György út felől érték el a vasútállomást, megállójuk a 99. számú ház előtt volt. Vissza az Árpád útra a Szilágyi utcán jutottak el. Reggel 5 és este 11 óra között indultak az útvonalat egy irányba 27 perc alatt befutó autóbuszok.

Az idő tájt a mainál jelentősebb hivatásforgalom a csúcsidőszakbeli utasszám kiemelkedő nagyságában mutatkozott meg. Gyári műszakváltások idején, valamint a hivatali munkaidő kezdetén és végén igen sokan vették igénybe a buszokat, amelyek azután napközben szinte üresen köröztek. Ezért 1959 júniusának végétől munkanapokon napközben 8 és 13 óra között szüneteltették a 93-as forgalmát, szombati munkanapokon pedig 8 órától 11.30-ig nem jártak.

Viszonylatunk 1960. február 15-étől „rendkívüli járat” minősítéssel élt tovább, jelzése C-re változott. (A 93-as számot ezután a májusban elindított repülőtéri járat kapta.) Útvonalát a rákospalotaiak kényelmére december 5-től a Szilágyi utcán, az aluljárón és a Pozsony utcán a mai palotai Fő útig hosszabbították meg, ám kihasználatlanság miatt

Piros 84-esek a Szilágyi utcai végállomáson, 1990 nyarán: a BX 71-29-es a tárolótéren, és a BY 62-67-es indulásra várva a felszállóbelyen látható (Fotók: Krizsán Sándor)

mintegy másfél hónap elteltével e szakaszt felhagyva ismét Rákospalota-Újpest vasútállomás lett a végállomás.

Jelentősebb hatású volt az útvonal budai részének módosítása. 1961. február 6-ától újbudai irányból a Korvin Ottó (ma: Pacsirtamező) utca–Nagyszombat utca–Lajos utca–Kolosy tér–Árpád fejedelem útja–Üstökös utca–Frankel Leó utca–Mártírok útja (ma: Margit körút) vonalon a Retek utcáig, másnap, 7-étől pedig a Moszkva (ma: Széll Kálmán) térig jártak a C buszok, visszafelé a Bem József utca–Bem rakpart vonalán érték el az Árpád fejedelem útját. A járat kocsijai munkaszüneti napokon jelentős kirándulóforgalmat bonyolítottak le, az újpestiek szinte közvetlenül – a Moszkva téren csupán egy átszállással – a budai hegyekben találhatták magukat. Segítséget nyújtott mindehhez a Fővárosi Autóbuszüzem az Ikarus 60 és részben Mávag Tr-5 típusú szóló buszainak felhasználásából házilag gyártott csuklós autóbuszaival, amelyek a hatvanas évek második felében álltak szolgálatba e viszonylaton. A C jelzést 1966-ban a 84-es szám váltotta fel a menetrendben.

1971. február 11-én adták át a ma is üzemelő Szilágyi utcai autóbusz végállomást. Járatunk buszai attól kezdve onnan indultak Újpesten és Angyalföldön át vezető hosszú budai útjukra, amelyet egy irányban mintegy 40 perc alatt futottak be. Akkoriban csúcsidőben már tizenegy Ikarus 180-as típusú csuklós közlekedett a 84-es vonalán, az 1970-es évtized közepétől egésznapos üzemidőben. (A Margit híd és a mai Margit körút 1978. évi felújítása során március második felétől szeptember végéig átmeneti jelleggel gyorsjárat is közlekedett piros 84-es számmal a Moszkva tér és a Gyöngyösi utca között. Az Újpesten nem érintő viszonylat a Duna két partja közötti gyorsabb közlekedést segítette.) Az 1970-es, '80-as évtized fordulóján jelentek meg az Ikarus 280-as típusú csuklósok az újpest-budai 84-es járaton. Tizenkilenc busz közlekedett a munkanapi csúcsidőszakbeli legsűrűbb követési időben.

A 3-as metró Újpestre vezető szakaszának építése miatt a '80-as évek első felére a Váci út mind nagyobb része vált munkaterületté. 1982 tavaszán megszűnt az út angyalföldi részének villamosforgalma, a közúti jár-

műveket pedig a párhuzamos Madarász Viktor és Vágó Béla (ma: Lomb) utcába terelték. A kerülőút miatt megnövekvő menetidejének csökkentése érdekében 1984. augusztus 11-étől járatunk több megállóhelyét megszüntették; feketével feliratozott számát a piros 84-es váltotta fel, így gyorsjáratként élt tovább. (Ekkor született meg testvére 184-es jelzéssel, amely az újpesti Árpád úttól az óbudai Bogdáni útig közlekedett, részben bejárva a Gyöngyösi utca menti lakótelepet az 1990. július 1-jei megszüntetéséig.)

A metróalagút továbbépítésével 1986-ra az újpesti Árpád út egy része is munkaterületté vált. Az itt futó autóbuszjáratok június 24-étől a Tito (ma: Rózsa) utca–Munkásotthon utca–Aradi utca–Kis Zsigmond (ma: Csányi László) utca (vissza: Berda József utca)–Temesvári utca terelőutat vették igénybe. (Az újpesti terelésről részletesen lapunk 2011. évi 1. és 2. számaiban lehet olvasni.) Járatunk ezen útvonala néhány hónap elteltével, november 10-én – a Cérnagyár és Újpalota között járó piros 96-osával együtt – némileg módosult. A Berda József és a Pozsonyi utcákon keresztül jutott el a Munkásotthon utcáig, ami részben tehermentesítette a lakótelep melletti szűk Aradi és Munkásotthon utcák forgalmát. Korabeli menetrendje szerint a buszok csúcsban 5-7, napközben 10-12 percenként indultak és útjukat 37 perc alatt tették meg.

Talán sokak emlékeiben él még, hogy a Szilágyi utcai végállomásról milyen lendülettel vetette magát ki egyik-másik piros 84-es táblát viselő csuklós, amely nagy iramban, szinte lassítás nélkül haladt az Árpád úton egészen a már lebontott uszoda előtti Tito

N84-es járat a BKV muzeális Ikarus 180-as autóbuszával 2019 nyarán, az Árpád úton (Fotó: Krizsán Sándor)

(mai Rózsa) utcai első megállójáig. (Az Árpád úton jelzőlámpa-láncolat ekkor még nem nehezítette a haladást.) Az újpesti terelőútvonal bejárása során következett a Bajcsy-Zsilinszky (ma: István) úti, majd a terelőutat elhagyva és az Árpád útra visszaérve a Váci úti megállóhely. Az Árpád híd pesti hídfőjéig már csak egy helyen, a Gyöngyösi utcánál lehetett levagy felszállni a gyorsjáratról. A Madarász Viktor és Vágó Béla utcákon e megálló kivételével szintén nagy sebességgel robogtak át az Ikarusok.

Néhány erre a vonalra beosztott jármű az iskolaidőszakban gyermekszállító különjáratként is közlekedett. A frissen épült Káposztásmegyeri lakótelepre családjukkal beköltöző kisiskolások egy részét napi szinten kellett utaztatni Újpest más oktatási intézményeibe, mert iskolájuk abban az időben még építés alatt állt. (A gyors 84-esről átszerelő gyermekszállító buszok egyike, lapunk 2008. évi 2. számának 17. oldalán látható.)

Érdekességgként említjük meg, hogy két, járatunk állandó járműparkjához tartozó BX 71-26 és BX 71-31 rendszámú Ikarusa 1988. szeptember 17-én Ausztriában vendégeskedett. Budapest a Bécsben megrendezett Nyitott kapuk napja programon magyar rendőr és tűzoltó járművekkel, a legújabb közterületfenntartó célgépekkel és a két busszal volt jelen a két főváros kapcsolatának elmélyítése, és az 1995-re tervezett Budapest-Bécs Világkiállítás előkészítése jegyében. Erre az alkalomra az autóbuszok oldalára a két főváros

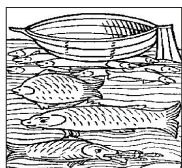
Utolsó hírmondó az eredeti flottából: a BPI-835 (volt BX 71-43) rendszámú csuklós 2021. november 11-én a Pozsonyi utcában. Ugyanitt járt piros 84-esként 1987 év végi üzembeállításától 1990 decemberéig (Fotó: Krizsán Sándor)

közeledését hirdető „Budapest üdvözli Bécsét – Budapest Grüßt Wien” kétnyelvű reklámmatrica került, amelyeket nagyjából 1990 tavaszáig hordoztak magukon – legtöbbször a piros 84-esen láthatták őket a kortársak.

1990. december 14-én ünnepélyesen átadták a 3-as metró újpesti szakaszát, másnap már utasok is használhatták a földalattit. Újra teljes hosszban birtokba vehette a közúti forgalom az Árpád és a Váci utat, ám már nem gördült rajta végig a piros 84-es; az utolsó 14-én este indult el Újpestről. Ezt követően több mint öt évig fekete 84-es jelzéssel alapjáratként az Árpád híd metróállomás és a Moszkva tér között élt tovább, majd a kilencvenes évek közepén végbement járatritkítások során a BKV „takarékosági okokból” 1995. június 11-én végleg megszüntette. A piros 84-es járatszám 2006-ban történő feltámadása már lakóhelyünkől messze, Délpest és Gyál területére esett. Az új viszonylat – 2008 őszétől 84E jelzéssel – Kispest, Határ út és a gyáli Deák Ferenc utca között viszi utasait.

A 2010-es évek végére a legendás Moszkva tér és Újpest közötti buszjáratot is elérte a nosztalgiahullám, mégpedig hivatalosan szervezett és „tudattalan” formában egyaránt. Előbbi igen kellemes megnyilvánulása 2019. július 13-ára esett, amikor a BKV Ikarus 180 típusú nosztalgia csuklósa N84-es jelzéssel négy forduló erejéig bejárta az egykori járat útvonalát. „Tudattalanul” pedig a BKV napi szintű járműelosztása tekintetében élhetünk át nosztalgikus élményeket, hiszen a mai 20E és 30-as járatcsaládon időnként – mind fogyatkozó számban – olyan Ikarusokkal is utazhatunk, amelyek a ’80-as, ’90-es évek fordulóján rendszeres szereplői voltak Újpest autóbuszforgalmának. Egyikük, a most BPI-835-ös rendszámot viselő csuklós még BX 71-43-as „nevén” a gyors 84-es állandó flottájába tartozott. Ami pedig különösen érdekes, hogy több mint három évtized elteltével napjainkban is áthalad az egykori piros 84-es rövidke útszakaszain: a Rózsa utcában a Munkásotthon utca és Árpád út között (20E), és Újpest-központ felé a Pozsonyi és István úton, a Berda József és Munkásotthon utcák között (30, 30A, 230). Ily módon hordozza utolsó autentikus szereplőként az egykori 84-es autóbuszjárat emlékét. □

„Bölcs flegmával ült a Hírnév csónakán”

Vitó Zoltán költőt az elmúlt évtizedekben sokan személyes ismerősként üdvözölték Újpesten. 1940. április 10-én született, középiskolai tanulmányait a Könyves Gimnáziumban végezte. Az 1970-es évek elején a Szépirodalmi, és az Európa Könyvkiadó külsős korrektoraként dolgozott; 1985-től az Ady Endre Művelődési Központ irodalmi klubját, 1991 és 1993 között a Mozgáskorlátozottak Egyesületeinek Országos Szövetsége Budapest Klubját vezette. Költőként Hegedűs Gézát tekintette mesterének. A neves irodalomtörténész így írt tanítványáról: „Ha az olvasó Vitó Zoltán verseskönyvében költeményről költeményre haladva egyre jobban megismeri a költő emberi és művészi arculatát, előbb-utóbb kibontakozik előtte, hogy magyar irodalmunk egyik leg-sajátságosabb, talán egészen egyedinek mondható alkotó alkatával találkozott. Amikor első [...] verseskötete, a Szegletkő 1986-ban meg-

jelent, az olvasás beavatottjai mindenekelőtt azt vették tudomásul, hogy egy versformák iránt érzékeny és a verstan évezredek-től-évszázadoktól örökölt hagyományaiban szakszerűen otthonos, szándékaiban klasszicizáló költővel találkozott. Ez a nem egyszer bravúr-rosságig formajátékos, olykor egyenest zenei hatású költészet azonban mégis elhatárolódik a formajátékosokra általában jellemző, parnasszista jellegű személytelenségtől, és – ha áttételesen is – személyes gondok, kívülről és belülről kiváltott gyötrődések lírájaként fogalmazódik meg. Már érzékelhető volt akkor és ott, az addig megtett művészi út első összegezésénél, hogy egy szépre és értelemre áhítózó lélek rendkívüli önfegyelemmel elért felül-emelkedése ez az agyongyötört test és a kirekesztő külvilág gyötrődéseiből”. A hat verseskötettel rendelkező Vitó Zoltán, 2011. január 9-én hunyt el. A felvilágosult szellemű közgazdasági író, Berzeviczy Gergely szavait idéző verse a Szegletkő című kötetében jelent meg.

VITÓ ZOLTÁN

Berzeviczy Gergelyről (B. E.-nek)

Újpesten én a Táncsics utcában lakom,
s a Berzeviczy Gergely szép nevét
viselő keresztutcat is gyakran rovom:
Itt lábam is értő kövekre lép;
verseimért mind több a becses alkalom,
hogy új barát nyújtja felém kezét; –
s ha bántás ér, ha van, ki szándékol-t vakon
énellenem, engem nem értve, vét:
végig vigasztalón susogják itt a fák
néhai jó Berzeviczy Gergely szavát,
ki bölcs flegmával ült a Hírnév csónakán
(és vállat vont, ha sandán szúrt a szó):
„Tudom, nem tetszem minden olvasónak, – ám
nekem se tetszik minden olvasó!” □

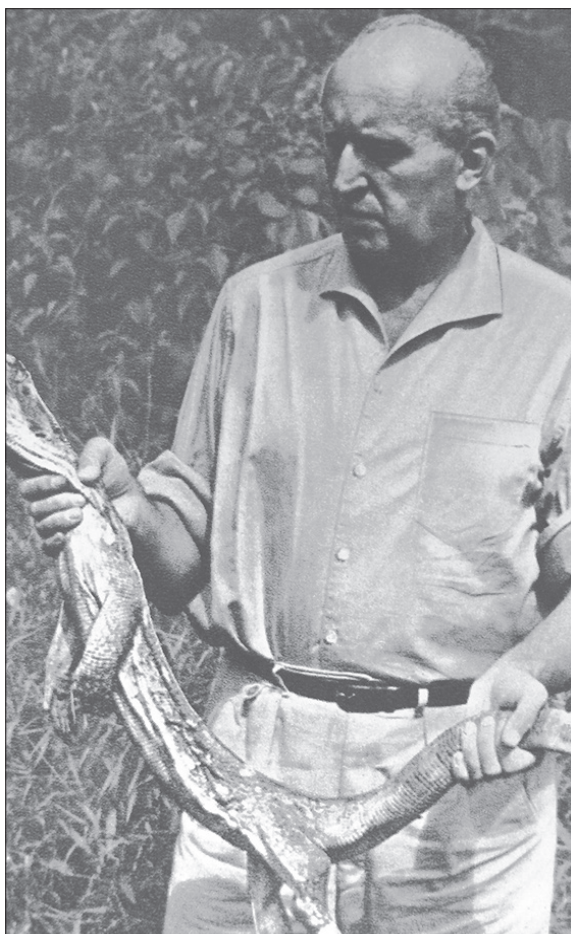
HIRMANN LÁSZLÓ

Szunyoghy János

Újpesten, az Állami Áruház tözsomszédságában, a József Attila utca 60. szám alatti ház falán emléktáblára figyelhetnek fel az arra járók. Az 1908-ban Kisújszálláson született Szunyoghy Jánosnak állít emléket, aki tanár, neves zoológus, Afrika-kutató volt, és aki évtizedekig ebben a házban élt.

Édesapja, Szunyoghy Farkas festőművész-tanár, a kecskeméti református tanítóképző főiskola professzoraként szerzett nevet magának. Fia már a „hírös” városban, a nagy múltú református gimnáziumban érettségizett. Úgy tűnt, ő is művésztanár lesz. Révész

Szunyoghy János a Rungwa folyó mentén lőtt, 120 cm hosszú varánuszgyíkkal

Imre tanította rajzolni, aki a Képzőművészeti Főiskola kihelyezett tanszékét vezette, Kisfaludi Strobl Zsigmond pedig a tanítványává akarta fogadni. A középiskolát követően – bár tehetsége a képzőművészetben is megmutatkozott – ő mégis a budapesti Pázmány Péter Tudományegyetemen folytatta tanulmányait, ahol földrajz–természettudomány szakot végzett.

Tehetsége a tudományos pályára predesztinálta, az 1929–30-as tanévben az egyetemen már tanársegédként kapott állást. 1933-ban doktorált, disszertációját a neves svéd szaklap, az *Acta Zoologica* is közölte. Az egyetemen nem jutott katedrához, így visszavonult Kecskemétre, ahol egykori gimnáziumában lett tanár. A tanítás hosszabb szüneteiben a fővárosi Természettudományi Múzeumban kutatott, pár év alatt mintegy tíz tudományos értekezése jelent meg. 1937-ben ösztöndíjat kapott a kultuszminisztériumtól, mégsem jutott egyetemi tanári kinevezéshez. Ezért a hadsereget választotta, mint biztos munkaadót: századosi rangban a földrajztudományt tanította a pécsi hadapródiskolában. A háború végén ő sem kerülhetett el a frontszolgálatot, rövid időre szovjet hadifogságba került.

1945-től újra a Honvéd Kossuth Akadémián tanított, már őrnagyi rangban. A Néphadsereg új szemlélete idegen volt tőle, ezért 1947-ben leszerelt. Visszatért a középiskolai tanári munkához, míg 1950-ben végre komoly szakmai megbízást kapott. A Természettudományi Múzeum Emlős Osztálya vezetőjének nevezték ki. Ettől kezdve a hazai vadállomány kutatásával foglalkozott. Publikált az üregi nyúlról, a muflonról, de legfőbb kutatási területe a hazai szarvasállomány vizsgálata volt. Később kandidátusi értekezését is ebben a témában írta. Cikkei rendszeresen megjelentek a Magyar Vadászat című lapban, de önálló könyvekkel is jelentkezett. Hazai expedícióknak is részese volt. A tiszamenti tanulmányút eredménye A nádifarkas című könyve, amely a Természettudományi Múzeum kiadásában jelent meg 1959-ben. 1954-

ben Újpestre költözött és élete végéig városunk polgára volt.

1956 őszén a fővárosban folyó harcok miatt a Természettudományi Múzeumnak két épülete is kigyulladt, ami számos gyűjtemény és a méltán világhírű Afrika-kiállítás pusztulásához vezetett. Amint Szunyoghy János megállapította „a leégett Afrika kiállítás diorámaiban elhelyezett exotikus állatok pótlása múzeumi csere révén egyszerűen lehetetlen. A vétel útján való beszerzésre pedig a múzeum – szűkös deviza kerete miatt – nem is gondolhatott”. Döntés született, hogy a fekete kontinens élővilágát bemutató anyagot onnan kell pótolni, ahonnan az eredetileg származott. Így az Országos Erdészeti Főigazgatóság támogatásával sor került a háború utáni első Afrika-expedícióra, amelyről Szunyoghy János később könyvet írt Egy év Tanganyikában címmel. A szafari rangját jelzi, hogy az akkori legismertebb magyar vadász, a grófi rangjától megfosztott Széchenyi Zsigmond is az expedíció tagja volt. Szunyoghy hatalmas munkát végzett: az elejtett nagyvadak dokumentálása, bőrük kitömésre való előkészítése az ő feladata volt. Ő maga mintegy félszáz madarat és hüllőt ejtett el, többszáz rágcslót fogott csapdával. Mintegy másfél-ezer rovar, lepkét gyűjtött be. Jónéhány először leírt faj az ő nevét viseli. Az expedíció bennszülött teherhordói nevet is adtak neki. Ő lett Bwana Dudu (Bogár Úr) amit azzal érdemelt ki, hogy éjszánként lámpa mellett fogdosta a rovarokat, és hogy a környék vadjait elijessze, közben hangosan katonadalokat énekelt. Szunyoghy János afrikai élményeit nem csupán fényképfelvételek, hanem eredeti rajzok is őrzik. A zoológus tudniillik örökölte édesapja rajztehetségét, és kiváló alkotások kerültek ki keze alól. (Fia, az Újpestért-díjas kiváló grafikusművész, Szunyoghy András az ő nyomdokaiba lépett. Kivételes állat-anatómiai ismereteit azzal alapozta meg, hogy 1964-65-ben preparátorként dolgozott a Természettudományi Múzeum műhelyében.)

Széchenyi Zsigmond 1963–64-ben feleségével újra Afrikai vadászatra indult. Utjáról a következőket írta egyik könyvében: „Átadom neki (az afrikai preparátornak – szerk.) pesti múzeumunk »kívánságlistáját«, a begyűjteni szándékolt állatok pontos jegy-

zékét. Múzeumunk listáján hatalmas méretű állatok is szerepelnek [...] Márpedig a listánkon többek közt zsiráf, két orrszarvú, sőt esetleg még – elefántbika is szerepel! Tisztában volt ezzel Szunyoghy János dr. is, múzeumunk állattárának vezetője, mikor »kívánságlistám« megfogalmazta. Hiszen nemcsak mesterségében szakember, hanem megjárván Kelet-Afrikát, tisztában van az itteni viszonyokkal is.”

1965-66-ban Szunyoghy ismét Afrikába utazott. Annak a Nagy Endrének volt meghívott vendége, akinek egykori balatonedericsi otthona ma a híres Afrika Múzeum. Százévrével gyűjtötte a bogarakat, lepkéket fénycsapdával, amiket csak összesöpört a megvilágított lepedőről, de a komoly munka azután kezdődött, hiszen minden lepkét összecsukszott szárnyakkal, kis háromszög alakú selyempapír zacskóba kellett eltenni. Így kora reggeltől késő estig dolgozott. Nagy Endre egyszer úgy nyilatkozott, hogy „embert még nem láttam ennyit dolgozni!”. A múzeum szinte minden tárának gyűjtött az atkáktól, legyeken át, rovarokat, lepkéket, kis- és nagy emlőst, hüllőt, madarat.

1967-ben elhunyt a jóbarát, Széchenyi Zsigmond. A közös expedíciós múltra hivatkozva a múzeum akkori főigazgatója, Székessy Vilmos kérte fel Szunyoghyt a temetési gyászbeszéd megtartására „miután a múzeum dolgozói közül Kartárs állt legközelebbi kapcsolatban vele, különösen az egyik több hónapig tartó vadászútja alatt”.

Szunyoghy János továbbra is kiemelkedő tudományos munkát folytatott. Az ő tervei szerint, illetve szakmai iránymutatása mellett épült meg a Magyar Nemzeti Múzeumban a Magyarország Állatvilága című diorámák sorából álló nagyszabású kiállítás. Az Akadémiai Kiadónál megjelent Magyarország Állatvilága című sorozat XX. és XXII. kötete is a nevéhez fűződik. A biológiai tudományok doktora cím megszerzésén dolgozott, amikor 1969-ben elragadta őt a korai halál.

Szunyoghy János emléktábláját egykori lakóháza falán 2006-ban állíttatta fel az Újpesti Közművelődési Kör. Az alkotást a közel-múltban elhunyt, a Nemzet Művésze címmel kitüntetett Kossuth-díjas szobrászművész, Csíkszentmihályi Róbert készítette.

A kecskeméti református kollégium épülete

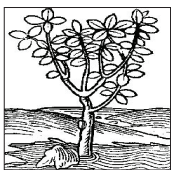

A kecskeméti református gimnázium, ahol Szunyoghy János érettségizett, és ahol a későbbiekben tanárként is dolgozott, hazánk egyik legpatinásabb középfokú oktatási intézménye. Buda török kézre kerülését követően, 1564-ben említik először az írott források. A Hódoltság területén élő népekre már korán nagy hatást gyakorolt a reformáció, azért e vallás szellemében oktatták a kollégium diákjait. 1678-ban tűzvész pusztította el az iskolát, az újjáépítés a katolikus megújulás ellenszelében csak lassan haladt. Talán erre utal az intézmény akkori címerének jelmondata: *Crescit Sub Pondere Palma* (teher alatt nő a pálma).

1830-ban a reformkori klasszicizmus jegyében új épületet emeltek az iskolának, de a század végére már az az épület is kicsinek bizonyult. A Millennium évében Katona Mihály igazgató kezdeményezésére tervpályázatot írtak ki az új iskola felépítésére. Több terv is érkezett, köztük azé a Baumgarten Sándoré, aki több újpesti iskola tervezésében is részt vett. Végül a bíráló bizottság – amelynek munkájában a kiváló építész, Hauszmann Ala-

jos is részt vett – „úgy paedagógia és közegészségügy, mind a műves építési technika és tűzrendészet szempontjából kivitelre alkalmasnak, jónak és tetszetősnek találta” egy Mende Valér nevű fiatal, alig ismert tervező munkáját. Ő a Kós Károly által fémjelzett Fiatalok csoportjának volt a tagja, és mestéréhez hasonlóan a történelmi és népi építészeti hagyományok felhasználásával tervezte az épületet. Az 1909-ben véglegesített terv alapján 1912 szeptemberére készült el az iskola. A korszerű épületbe vízvezeték-hálózatot, vízöblítéses mellékhelyiségeket, villanyvilágítást és központi fűtést is beépítettek. Az építmény pártázatát Zsolnay majolikadíszítés gazdagította, az üveglakokat Róth Manó (Róth Miksa öccse) készítette. Ebben az épületben tanított Szunyoghy János is. Diákjai kedvelték műveltsége, kiváló pedagógiai érzéke miatt. Kivette részét a város kulturális életéből is: rendszeresen előadásokat tartott a Katona József Társaság és a Keresztyén Ifjúsági Egyesület összejövetelein. Az iskola a szocializmus évtizedeiben állami fenntartásban működött, és a rendszerváltást követően kapta vissza a református egyház. □

Újpestiség

Ladányi János szociológus, egyetemi tanár, a Magyar Tudományos Akadémia doktora, több külföldi egyetem vendégoktatója és kutatója; számos szakkönyv és cikkgyűjtemény szerzője és társszerzője, szívében még ma is újpesti.

– Huszonhárom éves korában, röviddel az egyetem elvégzése után költözött el Újpestről. Ez a távozás milyen változásokat hozott az életében?

– Az elköltözés nem ment minden megrázkódtatás nélkül. Nemcsak azért, mert szerettem Újpesten lakni, hanem azért is, mert el sem tudtam képzelni, hogy más budapesti városrészek ennyire különböznek tőle. Ezért új lakóhelyeimen eleinte kissé idegennek éreztem magam. De más megrázkódtatások is értek. Nemcsak Újpestről költöztem el, hanem a szüleimtől is, akik nem sokkal később szintén elhagyták egykori szülővárosukat. Nem jártam többé gondtalanul egyetemre, munkahelyet kellett keresnem. Mindenféle lehetetlen politikai ok miatt, de szerencsére mindig csak rövid ideig voltam munkanélküli. Ez akkoriban – a „teljes foglalkoztatás” és a „munkakerülők” elleni harc korában – meglehetősen szokatlan volt. No és hiányzott a pénz is, mert akkor még nem tudtam különmunkát szerezni magamnak.

– Hogyan alakult az élete az új viszonyok között?

– Emlékszem az első bérelt lakásomra, aminek a költségét ma sem értem hogyan tudtam kifizetni. Azután néhány új barát, miközben a régiekkel egyre nehezebbé vált fenntartani a kapcsolatot; új barátnők, új szokások és új kötelességek. Eközben nagyon hiányzott minden, amit Újpest jelentett a számomra. Ne gondolja, hogy panaszkodom. Én most dicsekszem is azzal, hogy milyen remek környezetben nőttem fel. Csak Budapest jónéhány kerületében legalább tizenöt különböző helyen laktam, és ehhez társul még az a mintegy tíz lakás is, amelyeket külföldön béreltem. Mindenhol remekül éreztem magam, de Újpest azért más volt.

– Miben látja az igazi különbséget, mi jelentette önnek a hely szellemét?

– Mindenekelőtt abban, hogy nagyon fiatalok voltunk. Akkor pedig minden szép! Nagyon fontos az is, hogy Újpesten annyira otthonosan éreztem, éreztük magunkat, mint később sehol máshol. Ha nem is mindenkit – mint akkor gondoltuk –, de nagyon sok helybeli embert, a fiatal generációhoz tartozókat, a szüleiket és sokszor a nagyszüleiket is többé-kevésbé jól ismertük. Éppen ezek a kapcsolatok járultak hozzá leginkább a jó közérzet kialakulásához. A másik talán az, hogy Újpest egy olyan nagyváros volt, amely bizonyos fokig megtartotta rendies társadalmú kisváros jellegét is. Még az 1960-as évek Újpestjén is érzékeltek ennek a múltbeli hierarchiának a maradványait. Engem például nem a szüleim gyerekeként, hanem a Lengyel ügyvéd úr unokájaként tartottak számon, ami számos

Ladányi János, a Könyves Kálmán Gimnázium diákjaként (1967)

előnnel, de egyúttal bonyolult magatartási elvárással – amire én általában fűtyültem – járt együtt.

– *Hogyan emlékszik vissza fiatalokra Újpestjének mindennapjaira?*

– Sok szép élményem maradt azokból az időkből. Bár a város főterét is szolgáló Árpád út és Bajcsy-Zsilinszky út kereszteződése és annak rövid meghosszabbításai inkább álmos kisvárosra, mint egy tekintélyes iparral is rendelkező nagyvárosra emlékeztettek – ez adta a hely báját –, mégis rengeteg iroda, üzlet és más intézmény, több színvonalas mozi, hangulatos presszó is működött a közelben.

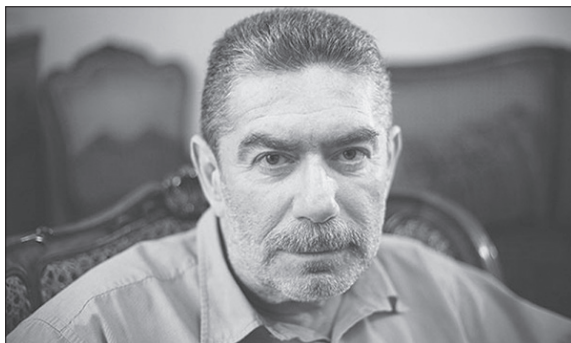
– *Mindezek közül mit tart a legmeghatározóbb emlékének?*

– Sa-sa-salgó bácsi – akit azért hívtunk így, mert rettenetesen dadogott – jóvoltából volt a városközpontban, a „Meinl házban” – ahogyan nagymamám még akkor is nevezte, amikor az üzlet már régen nem működött – egy remek könyvesbolt. Salgó bácsi mindig tudta, melyik könyvet érdemes éppen ajánlani nekünk, sőt boldogan félre is tette azt, ha megkértük rá. Ez a könyvesbolt annál is inkább fontos volt számunkra, mert mi 1963-ban, a kultúrpolitikai enyhülés meghirdetésekor kezdtük gimnáziumi tanulmányainkat. Rendkívül izgalmas időszak volt ez, mert – a szovjet olvadástól nyilván nem függetlenül – hirtelen rengeteg új könyv- és lapkiadót, folyóiratot, színházat és filmstúdiót gründoltak. Lényegében ugyanerre az időre tehető az is, amikor számos író és költő újra publikálhatott, ami – a remek gimnáziumi önképző körnek is köszönhetően – nagy hatással volt ránk. Nem is beszélve a kiváló iskolai könyvtárról, ahol Földiák Márta néni igyekezett bevezetni min-

ket az irodalom és a tudományok rejtelseibe, továbbá a könyvesbolt melletti ház első emeletén levő „kölsönkönyvtárról”, ahol a könyvtárosok segítségével mindig számíthattunk. Noha a késedelmi díjból sohasem csináltak nagy ügyet – azt sem mulasztották el a vétkesnek elmagyarázni, hogy a határidőket a „nagybetűs életben” be kell tartani. Éppen a mechanizmusreform időszakában 1967-től jártam a közgazdasági egyetemre – és nyilván inkább én tehetek róla, és nem a tanáraink – de sokkal nagyobb hatással voltak rám a kultúrpolitikai enyhülés fejleményei, mint az „új gazdasági mechanizmussal” kapcsolatos elméletek és viták.

– *Mi az, ami akkor szép volt, de mára már részben vagy teljesen megszűnt?*

– Sok történetem van, de hadd említsek most csak egyet közülük. Újpestnek saját focicsapata volt, és van ma is, ha azt focinak lehet még nevezni, amit tizenegy lilatrikós ember a labdával művel. Köztudottan a csapat a Belügyminisztérium felügyelete alatt állt, de minden más felett is ők rendelkeztek. Mi meg beértük azzal, hogy még véletlenül sem „hajrá Dózsát”, hanem „hajrá Újpestet”, Göröcs „Titi” egyik-másik remekbe sikerült passza után „hajrá UTE”-t kiabáltunk. A meccsre még a „rendes lányok”, időnként a lelkes anyukák is kijártak. A történeteket másnap Strohmayer úrnál, a férifodrásznál lehetett megbeszélni. Ezeken a diskurzusokon a számomra örökké rejtélyes foglalkozású, idős „tanácsos úrtól” kezdve Lajos bá'-ig, iskolánk pedellusáig és Szűcs Lajosig, az egykori világválogatott játékos apjáig a legkülönbözőbb „szakértők” vettek részt. Nemegyszer határozott állásfoglalások is születtek a válogatott következő összeállításával kapcsolatban. Olykor – kizárólag nagy meccsek alkalmából, hiszen ő még Zsengellért és Szuszát is borotválta – Strohmayer úr is megtisztelte a jelenlétével a mérkőzést. Mindig összecsukható horgászszékén ült az állóhelyen, mert szerinte ülőhelyre csak a svihákok mennek. Senki nem merészelt eléje állni, inkább kicsit összehúzódtott a lelátó közönsége. A meccsen rendőrök nélkül is nagy rend volt, kivéve, amikor a Fradi volt a vendégcsapat. Bezzeg mára már ez a különbség is eltűnt: egyik csapat rangadója sem jár ki jóérzésű focidrukker.

Az újpestiség egy életre szól – vallja a szociológus (Fotó: Hernád Géza)

– *Mi jellemezte fiatalkoruk Újpestjét, amelyre sokan mindmáig oly nagy szeretettel gondolnak vissza?*

– Erre minden érintettnek saját választ kell adnia, ezért csak két olyan szempontot emelek ki, amelyek számomra fontosnak bizonyultak. Az egyik, hogy Újpestet egészen az úgynevezett városrekonstrukcióig erőteljes lakóhelyi és iskolai heterogenitás jellemezte: gazdag gyárosok és polgárok laktak egy utcában – sőt házban –, jártak együtt gyerekkorukban egy iskolába kispénzű iparosokkal és értelmiségiekkel, és igencsak szegény alkalmazottakkal, munkásokkal, illetve azok gyerekeivel is. A „buldózeres városrehabilitáció”, az esztelen lakótelep-építés és az egyre inkább erőltetett iskolai szelekció aztán véget vetett e sokszínűség hosszú évtizedek alatt kialakult formáinak, és rengeteg régi újpestit kényszerített elköltözésre. Más kerületekben is sok hasonlóságot tapasztalhattunk, de nem szabad elfelejteni, hogy Újpest esetében nem egy „nyomortelep”, hanem csaknem egy egész várost bontottak le. Mindenesetre számomra, és sok barátom és volt osztálytársam számára is ez a heterogenitás – tudatosan vagy kevésbé tudatosan – az egész életünket meghatározó élménnyé vált. Sőt, ez az alapélményem határozta meg a legfontosabb kutatási területet a szakmai életem során. Ezeket a kutatásokat azonban mindig máshol végeztem, mert tartottam attól, hogy sohasem leszek képes objektív vizsgálatra Újpest esetében.

A másik említésre méltó tényező az, hogy Újpest, illetve az újpestiek – részben a város egykori önállósága, részben a világhírű nagyipar, a tradicionális kisipar és a felmenőink által kiépített fejlett infrastruktúra ránk maradt töredékeinek jóvoltából – nagymértékben különböztek a főváros többi munkáskerületétől. Ez nemcsak a Tungsram világhírű fejlesztőmérnökeire, hanem számos egyéb szakma kiválóságaira is igaz volt. Ugyanúgy gondolok itt a rengeteg elsőrangú asztalosra és tímárra, mint a sok újpesti bőrgyár üzemeltetőire, munkavezetőire és szakmunkásaira is. Abban bizonyára igaza volt apámnak, hogy amikor nyaranta az egykori Wolfner bőrgyárban tanulóként dolgoztam – miközben a rettenetes bűzhöz nehezen szoktam hozzá –, egyúttal olyasmit tanultam, amivel a világ bármely táján kiválóan el tudtam volna helyezkedni. (Más kérdés, hogy inkább a munkaerőpiac egyik legrosszabb elhelyezkedési esélyt kínáló hivatását választottam, mert ez érdekelt leginkább.) Ez a magatartásformáló közeg és a hozzá társuló mély, munkás öntudat az, amit én ma újpestiségnek nevezek.

– *Milyen hatást gyakorolt az újpestiség a korábbi életére és hogyan hat önre ma?*

– Mindent összevetve, ma úgy gondolom, hogy az újpestiség annak idején nagyon is létezett, és bár mindnyájunk számára egy kicsit mást jelentett, bárhol élünk ma, egész életünkre szóló tapasztalatokkal látott el bennünket. Kitorömlhetetlen emlék és útravaló. □

„A város főteréül is szolgáló” Árpád út és a Bajcsy-Zsilinszky út kereszteződése az 1950-es és '60-as évek fordulóján. Akkoriban rendőrbódé állt az Állami Áruház előtt (Forrás: Neogrády László Újpesti Helytörténeti Gyűjtemény)

Megcsókolt élet címmel jelent meg Czibak Ilona első kötete. Az Újpesti Városvédő Egyesület és a Civil Kórus korábbi tagja, a Chinoi laborasszisztense sokak személyes ismerőse városrésziünkben. Önéletrajzi kötetének első fele – az előszót író dr. Sipos Lajos irodalomtörténész, lapunk szerkesztőbizottságának tiszteletbeli elnöke szerint – „szociografikus ihletésű próza”, míg második része „személyes élettapasztalatot mozgósító népismereti memoár”. A hétköznapi és ünnepek pontos dokumentálása és a közösség meghatározó tagjainak portréi hitelessé teszik a könyvet, amelyben a jánoshidai születésű szerző saját családját, valamint a helyi cigányság történetén keresztül azt is láttatja olvasóival, hogy a kiemelkedés fontos eszköze a tanulás. A kötet megvásárolható a Neogrády László Újpesti Helytörténeti Gyűjteményben (Berda J. u. 48.).

„Aki kérdez: Nyizsnánszki Anna Eszter. Aki válaszol: gróf Károlyi László.” Ezzel a jól ismert bejelentkezéssel jelent meg a Soha nem adjuk fel... című interjúkötet, amely a Főten élő gróf 90. születésnapja alkalmából jelent meg. A beszélgetés időrendben idézi fel Károlyi László pályájának állomásait, és a történetek között számos szórakoztató epizód is helyet kapott. A gazdag képanyaggal illusztrált könyv bepillantást enged az Újpestet alapító Károlyi István ükunokájának fordulatokban gazdag életébe. A könyv az Erdélyi Szalon Könyvkiadó gondozásában jelent meg, megvásárolható a legnagyobb hazai könyvkereskedők boltjaiban és webáruházaiiban.

Újpesti olimpikonok elismerése

Augusztus 27-én Újpest Önkormányzata elismerésben részesítette a tokiói olimpián kiemelkedő eredményt elért újpesti sportolókat. Újpestért díjban részesültek az ÚVSE vízilabdázói: Gangl Edina, Keszthelyi-Nagy Rita, Rebecca Parkes, Rybanska Natasa és Szűcs Gabriella. Október 1-jén vette át az Újpest díszpolgára címet Tótká Sándor kajakozó, az UTE versenyzője, valamint díszoklevelét Kárpás Boglárka úszó, Péni István sportlövő, Danyi Gyöngyi és Krajnyák Zsuzsanna a kerekesszékes női törccsapat tagjai. Az elismeréseket Déri Tibor polgármester adta át.

Emléktábla-avatás

Október 7-én az Egyesült Izzó egykori munkatársai márványtáblát avattak a Reviczky utca 42. szám alatti ház homlokzatán. A tábla Dienes Béla vezérigazgatónak állít emléket, aki 1962 és 1983 között ismét a világ egyik legjelentősebb fényforrásgyárává emelte az Egyesült Izzót. Döntése alapján kezdődött meg 1966-ban az Izzó lakótelep építése.

Megőrzik tanárunk nevét

November 11-én a Magyar Tudomány Napja alkalmából, az Újpesti Két Tanítási Nyelvű Műszaki Technikumban táblaavatással emlékeztek Urbán Kornél Újpestért díjas tanárra, az iskola egykori igazgatóhelyettesére, aki 1963–2012 között oktatta az iskola diákjait. Az táblaállítást az Újpesti Városvédő Egyesület kezdeményezte.

Helytörténeti vetélkedő

Az Újpesti Helytörténeti Alapítvány 2021-ben ismét meghirdette a honismereti versenyt. A vetélkedőn – amelyet a Megyeri úti iskola szervez – a kerületi általános iskolák csapatai vesznek részt. A megmérettetésre december 8-án kerül sor, az eredményről következő lapszámunkban számolunk.

Gyász hír

Horváth Emil, az Ady Endre Művelődési Központ egykori igazgatója, életének 90. évében, augusztus 15-én elhunyt. A Köztársasági Érdemkereszt arany fokozatával kitüntetett, Újpestért díjas népművelő búcsúztatását október 1-jén tartották a Megyeri temetőben.